

56257

Metijska Matica.

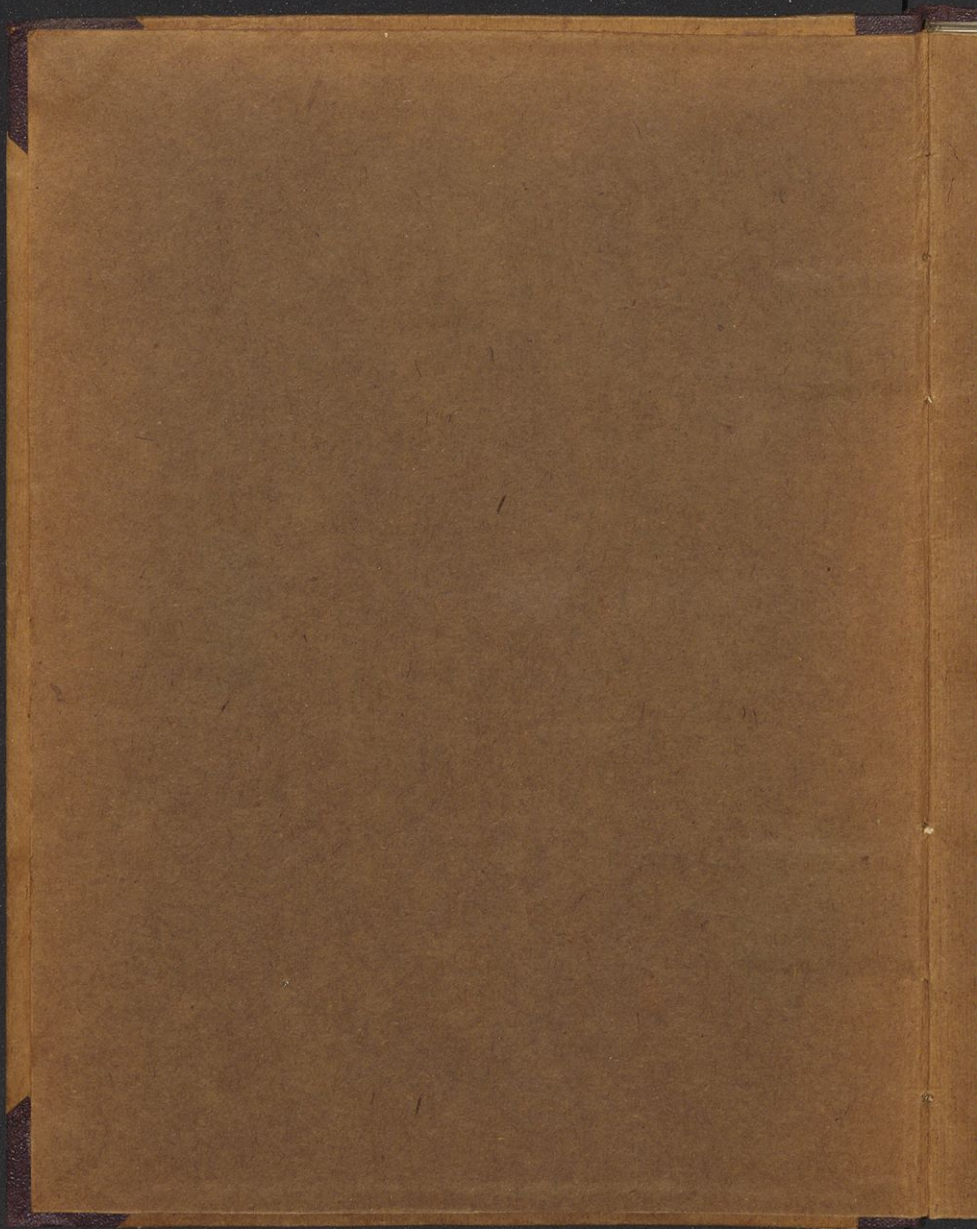
JOŽA LOVRENCIČ

PEREČI OGENJ

POVEST IZ POD JAMNIKA

1 9 2 8.

JOŽA LOVRENČIČ:

PEREČI OGENJ

POVEST IZPOD JAMNIKA

Ljubljana, 1928.

Založila Kmetijska tiskovna zadruga v Ljubljani, Kolodvorska ulica 7.

Tisk tiskarne J. Blasnika nasl. v Ljubljani.

JOŽA LOVRENCIČ

PEREČI OGENJ

56257

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF LJUBLJANA

~~56153~~

030005628

F24C

Ljubljana, 1938.

Knjižnica Narodne in univerzitetne knjižnice Ljubljane, Kolektivna ulica 7.
Izbrano delo: JOŽA LOVRENCIČ, PEREČI OGENJ, 1938.

Lipnica je tiha voda in tih je svet ob njej. Levi breg se strmo dviga in prehaja v prijetno raztegneno planoto plodnega polja in šumečega gozda, na desnem bregu se pa svet rebri in holmi, dokler se ne vzpne na Jamnik, odkoder se razgleduje Sveti Primož, ki pozdravlja pred seboj navpične stene Kroparske gore, za katero se vleče zelena Jelovica, ki kakor pljuske preko Martinčka v Bohinj.

Tiha je Lipnica, kakor bi se zavedala svoje kratke poti. Tam gori za Kamno gorico butne izpod Jelovice v ravno polje in komaj pride k sebi, že mora goniti vigence in mline, na sekirarno mora teči in se opogumi še le, ko sprejme Kroparščico in se veselo zažene pod Brezovico skozi selo, ki mu je dala ime. Še dvakrat jo zajezi in ujamejo na mline in žage in tako priteče pod Češnjico in Lazi tiho mimo Ovsiš in se izliva med jelšami in vrbjem po dveurni poti v objem močni sestri Savi.

Tiha je Lipnica, tihe so prijazne vasi ob njej.

Tudi cesta, ki jo spremlja, je bila tiha. Tiha do onih let, ko je hotel Tomanov Lovre iz Kamne gorice, ki je bil za poslanca in je imel dolgo brado, da bi tekla železnica iz Radovljice po Lipniški dolini. Ljubil je svojo Kamno gorico, ljubil Lipniško dolino in ji je hotel dobro.

Pa so se zbrali Kroparji, se pogovorili in so rekli:

„Ne, ne maramo, da bi ropotalo po naši dolini in jo smradilo!“

In so zmagali.

Gorenjska železnica je stekla ob Savi in, ko so se Kroparji postavljali, češ, Lovro se je moral vdati in še ministrstvo, mi smo prodrli in zmagali, so se Otočani onkraj Dobravske planote in še Posavci, Ljubencani in, kar jih je še onkraj Leš in Brezij, smejali in so bili zadovoljni...

Tako je ostala dolina ob Lipnici tiha in tiha je bila cesta, dokler niso nastavili v Jelovici žag in niso zapele sekire.

Tedaj ni bila cesta več tiha. Oživila je. Od jutra do večera so škripali po njej težko s hlodi naloženi vozovi in še Kroparji so vozili v Podnart na postajo dan na dan žeblje. Škripanje je polagoma prešlo v navado, zlilo se je v pokrajino in ni motilo tihote.

Tihoto je poslej motil edino rezki žvižg lokomotive, ki se je zlasti pod večer pred dežjem slišal po vsej dolini in je bilo, ko da draži Kroparje.

Tihi kakor dolina, kakor plodna polja, kakor obrasle rebri in holmi, tihi kakor hiše in hišice po vaseh in vasicah so bili ljudje. Kratkih besed so bili in zaprti in še ob nedeljah in praznikih so bili zapeti. Tehtali so besede in gledali, da je vsaka prav padla in je ni bilo ne preveč ne premalo.

Tako so živeli in bili zadovoljni s staro vero in starim denarjem, s starimi navadami in potrebami in moštvom. Dan je bil enak dnevu, nedelja nedelji in potekalo je leto za letom, da sta zadovoljnost in mir prehajala skoraj že v dolgčas.

Tista leta, ko je stekla železnica, pa se je zgodilo, kar je vzbudilo celo dolino in je bila polna dogodka, ko v onih davnih dneh, ko je bil Rožman na Češnjici še svobodnjak in je moral dati vojaka in je šla njegova mlajša hči Lenčica na vojsko, ker ni imel sina, in se srečno vrnila in je še slišala peti pesem o sebi. Tega dogodka pa niso spravili v pesem, a živel je še dolgo in jaz sem ga slišal in ga povem.

I. Na preji.

Bel v belem snegu, ki je visoko zapadel, se dviga na Češnjici ponosen kmetski dom kakor grad v pripovedki iz davnih dni. Na samem stoji sredi splošne ravnice, koncem katere sosedujejo še trije, štirje kmetje, v rebri pod gozdom pa se stiskajo ponižne kajže in zdi se, da gledajo zavistno na gruntarje spodaj na planici, bogato obdarjene z vsemi dobrotami. Na holmu, ki se vzpenja ob strani, domuje v starinski podružnici sveti Tomaž in posreduje med kmeti

in kajzarji. A kakor je star, se mu ni posrečilo, da bi zabrisal razliko med njimi in jih izenačil po misli in besedi, kaj šele po zemlji.

Kakor kajžarske bajte ob gruntarskih hišah so hiše onih štirih kmetov ob belem ponosnem domu, ki je enonadstropen in krit z opeko in ima obzidano dvorišče, onkraj katerega se postavlja, prav kakor dom, gospodarsko poslopje s hlevom in skednjem.

Visoka vrata, ki se zgoraj bočijo in so iz zelenega kamna, vabijo v dom. V kamen so vklesani rožni okraski, sredi loka pa je vdolbena letnica 1547 tako čudno, da je ne znajo več brati in vedo samo iz izročila, da je dolgo, dolgo, kar govori in priča o najstarejšem naselniku. Na desno in levo od vrat so okna, na desno dve, na levo tri. Niso to okenca ko pri sosedih, res so okna in tudi železa, ki so vdelana vanje, niso navadna: navzgor in navzdol prehajajo v zaokrožene polže in izgledajo kakor mladike z razvitim cvetom, zlasti ker so pod cvet in v cvetu samem rdeča, kakor bi jih bil vzel kovač pravkar iz ognja. Kot letnica v vratih, pričajo tudi železa, da niso delo novih časov. Tudi okna, ki gledajo v ravni vrsti iz nadstropja na ravnico in preko nje v dolino, so enako zapažena, le srednje nad vrati je za tri druge široko in ima še lepše omrežje, ki je pa spodaj vzbočeno nazven in izgleda kakor balkon, na katerem bi človek pričakoval, da se pojavi zdaj zdaj grajska gospodična.

Pa je ni, da bi gledala iz velike, tople gornje sobe pri oknu, kako lepa zima je zunaj, kako se lesketa v medlem solncu bela ravnica, kako so stoletne tepke pred hišo lepe v snežnem nakitu, ki jim ga stresajo sive vrane, ko priletijo nanje in se zazibajo na veji in lačne oprezujejo, kam bi se spustile. Rogljasti odtisi njihovih razčeperjeno stopajočih nog so v snegu kot tajna pisava, v katero prehaja tu in tam tudi sled pretkane košatorepke, ki se je ponoči priklatila do hiš in stikala okoli njih.

Se ne prav dobro izhojena gaz drži do glavnih vrat; tam blizu hiše jo preseka sled sani, ki vodi od dvorišča in se gubi preko ravni na zapadno stran proti gozdom. Gaz, ki prihaja iz doline in

ki prehaja vanjo še ona od kajzarjev, je tiha in mirna in je tudi kot v pripovedki: stopinje gredo v ponosni dom, nazaj še nobena. Ali je ponosni dom res začaran grad, ki vabi, a ne izpusti nikogar, ki je prestopil njegov prag?

Ne, ni začaran grad to, Rožmanov dom je, ponosni kmečki dom je, kot ga ni devet fara naokoli.

Pri Rožmanovih imajo prejo in prelje, ki so prišle od kajzarjev in tam doli z Lazov in iz Ovsiš so hodile v celo ter utrle gaz.

V prostrani hiši brnijo kolovrati, da je veselje. Na klopi okoli mogočne zelene peči, ki ima na vogalu upodobljeno višarsko Mater božjo, sedijo štiri postarne prelje, po dve in dve mlajši pa na klopi ob levi steni pri oknih in še onkraj bele javorove mize. Vsaka ima poleg sebe kup prediva, po katerem zgrabi, ko ji poide povescmo s preslice, da napolni vreteno, ki se nevidno vrti, dokler se ne nabere na njem toliko niti, da je več ne more sprejeti, pa tudi če bi jo skušala še tako spretna prelja spraviti nanj, in se zato kar ustavlja.

Mati Rožmanka je tudi med preljami. Ob peči sedi in goni svoj kolovrat tako pridno, kot bi hotela pokazati, da tudi njene stare noge in roke še lahko tekmujejo z mlajšimi.

„Toliko prediva je, mati Rožmanova, da bi trem hčeram lahko napravili balo, kakršne nima vsaka!“ je spregovorila stara Justinova teta, ki je najrajši govorila o ženitvah.

„Bi, bi,“ je Rožmanka odgovorila in bila vesela priznanja, a v njenem kratkem odgovoru je bila le tiha žalost. Žalost, ker ji Bog ni dal hčera, ki si jih je tako želela. „Vsaj eno“, je včasih rekla, „ker v taki hiši brez deklet tudi ni nič!“.

Prelje so to čutile in Justinova teta je nadaljevala:

„Bo pa Janez tako založen, da mu ne bo treba iskati bogate!“

„Če nima že take izbrane?“ je podvomila Logarica iz Lipnice, ki je bila najboljša prelja v dolini in so jo hodili od blizu in daleč za božjo voljo prosit, naj bi se odtrgala in prišla prest, kjer so imeli preje, da je niso zmagovali z domačimi.

„Za Mlinarjevo gleda,“ je povedala Primka, visoka, suhotna ženica, ki bi menil, da se čez hrbet prelomi, ko se je upogibala nad kolovratom in popravljala konopec, ki ji je zdrsnil s kolesa.

„Nič ne vem, nič ne pove. Kar bo izbral, bo imel, jaz mu ne bom branila. Oče bo bolj gledal, ko bo izbiral,“ je Rožmanka odgovorila vsem trem in še dekletom, ki jim njena beseda ni bila neljuba.

„Na kolenih naj Boga zahvali, katero bo izbral,“ je menila Primka in pogledala po dekletih, ki ji niso pritrdirile in ostale tihe, da ne bi izdale skrite želje, ki je sleherni zaplala v dnu srca, ko je ugledala kje Rožmanovega Janeza. Ko jih je prosila Rožmanka, da bi prišle prest, so koj obljubile. Vsaka je menila, da se prikupi materi in da tekom tedna mogoče le opozori nase Janeza, ki je sicer tako kratkobeseden, kakor bi bila vsaka beseda cekin in bi je bilo škoda zgubiti.

„Ančka, Micka, Lenka, Franca, ali ne?“ jih je še izzivala Primka, ko je videla, da molčijo.

„Preveč dela bi bilo, težko bi se privadila na tako bogatijo!“ se je odrezala Mihova Franca s kajž za vse in se tako izmaknila odkritemu odgovoru in ustregla svojim tovarišicam, ki so ji pritrjevale.

„Res je to!“ so zagostolele druga za drugo.

„O, saj sem se jaz, ki tudi nisem prišla bogve s kake bogatije,“ je ugovarjala Rožmanka in tako s svojo besedo namignila, da bi se tudi bajtarske ne branila, če bi le bila delavna. „Spočetka je res težko,“ je nadaljevala, „ko ne veš, kje bi prijela in kje začela, ko je toliko, a polagoma se uživiš, privadiš se in potem gre, da je veselje. Da bi posedala, pa res ni časa. Če je treba v kajži gibati ves dan, moraš na kmetiji noč in dan, če nočeš, da vse zastane.“

„Saj, saj!“ se je oglasila pritrjevalno Justinova teta, ki bi rajši videla, da bi se ne bil zaobrnil pogovor v take splošnosti, v katerih se ji je navadno jezik zataknil.

Logarica je ustavila kolovrat, tako tehtne so se ji zdele Rožmankine besede.

„Prav pravite, mati Rožmanova!“ ji je pritrdila in še z vso odvažnostjo ugotovila, koliko kmetij je prišlo pod zvonom sv. Miklavža na nič in vse le zato, ker ni bilo pridnih gospodinj.

Ko so tako govorile, je prišla v hišo visoko izpodrecana dekla, rdeča v obraz in močna, da je kar žehotelo zdravje od nje. Pri vratih je obstala in povedala materi Rožmanki, da je živino opravila, da je izkidala gnoj in potem še podkurila v kuhinji ter postavila vodo.

„Prav, Rozala, prav!“ je bila Rožmanka zadovoljna in ji je še rekla, naj malo prisede in počije, če ni drugega dela.

„Kaj bi počivala, mar počijte vi, mati, pa pustite meni kolovrat!“ je dejala Rozala in že stopila k Rožmanki, da prevzame njeno delo.

„No, pa daj!“ je bila mati pripravljena in ji prepustila kolovrat in odšla v kuhinjo, da uredi in pripravi za časa večerjo.

„Neugnana si, Rozala!“ je pohvalila Logarica dekle.

„Kakor ajd je! Kdo bi mislil pred šestimi leti, ko je prišla služiti k Rožmanovim, da bo tako dekle kdaj. Šibko je bilo, da bi jo vsaka sapica podrla, na, sedaj pa zaleže za velikega hlapca! —“

Rozala se je zasmejala, da se je hiša napolnila njenega smeha, in je moško odgovorila Primki:

„Kdo bi ne bil močan, če se mu tako dobro godi ko meni pri Rožmanu!“

„Pa korajžna si, korajžna!“ jo je pohvalila Lenka.

„Česa naj bi se bala?“

„Taka si ko ona Rožmanova Lenčica, o kateri poje pesem, da je kar sama šla na vojsko, in jo imajo še zdaj naslikano tam zunaj na steni pri hlevu. Tudi ti bi šla.“

„Saj bi šla, če bi bilo treba. Meniš, da bi se ustrašila kakega dedca!“

Dekleta in žene so se zasmejale Rozali in njeni bahavi besedi, ki jo je pospremila s krepko kretnjo, kako bi dedca sunila, če bi se morala boriti.

„Zato se te pa vsi bojijo in ti ne upajo ne ene črhiniti, medtem ko nam vedno nagajajo...“ je opomnila Franca.

„O, saj se, saj se, postavljajo se, da bi katerega ulovile. Komaj čakajo, ali jih ne vidiš?“ je podražila dekleta Logarica in se zadovoljno zasmejala.

Dekleta pa huda in užaljena:

„Kaj, ulovile? Saj imamo vsaka svojega in še vesel je, če ga pogledamo!“

Mati Rožmanka se je vrnila v hišo in stopila k stenski omarici, nad katero je bila polica in na njej petrolejka, ki je bila še redka prikazen na kmetih in je v drugih hišah še niso poznali.

„Mračni se,“ je rekla, „luči bo treba!“

Ko je prižigala, so zapeli zunaj zvončki. Rožman in sin sta se vrnila s sanmi s postaje v Podnartu, kamor sta vozila ves dan izpod Jelovice onkraj Brezovškega vrha hlode. Zapeljala sta na dvorišče, odkoder je oče kmalu prišel. Janez je pa še razpregal in oskrbel konja in se potem prikazal v hišo.

Nič ni rekel, ko je vstopil. Približal se je peči, kjer je že oče sedel v zapečku in zadovoljno pihal iz svoje čedre, ki je bila pravo bohinjsko delo.

„Ali ti je mraz, Janez?“ so ga pobarala dekleta.

„Kdaj bo mraz!“ je odvrnil kratko in odmaknil roki od peči ter sedel na klop.

Mati je prinesla večerjo in, ko so posedli vsi okrog mize, je oče odmolil in so jedli. Še so vsi zajemali dobro polito kašo, ko je Janez odšel in ni črhnil.

„Nataknen je,“ je pripomnil oče, „pa ga bo že minilo!“

II. „Star sem že!...“

Janez je bil res nataknen.

Ves dan sta vozila z očetom; tri voznje sta napravila in, ko sta končala, sta si privoščila pri Podnartovcu malo žganega. Ko sta se vračala in šla vstric konj po samotni poti v reber med smrekami in se je oddaleč že videl dom, se je Janez opogumil in je dejal očetu, kar je nosil že toliko časa s seboj in je odlašal od dneva v dan:

„Oče, star sem že!“ —

Oče je obstal in pustil konja samega naprej.

„Kaj?“ je povprašal, kakor bi prav ne slišal, in bil začuden.

„Star sem že,“ je ponovil Janez.

„Hohoho, ta je pa lepa! Star, kaj naj rečem potem jaz? Ali te je žganje omotilo, da ne veš, kaj govoriš?“

„Nič me ni, kaj bi me! Le povedati vam moram enkrat, da bi se rad ženil,“ je bruhnil Janez.

„Tok tako! In da si že star! Pa sem jaz še mlad pri svojih šestih križih in čez!“ je stal oče na mestu in potrapljal sina, ko je privozil do njega, po rami.

„Smejejo se, dražijo me. Ali niste slišali pri Podnartovcu?“

„Le pusti jih. Rožmanovina mora imeti izkušenega, utrjenega gospodarja. Za to si še premlad. Do štiridesetih počakaj! Nič se ne mudi, nič!“

„Potem si pa poiščite drugega!“ je bil Janez rezek in odločen.

„Janez!“ je Rožman skočil in mu zagrozil z bičevnikom.

„Nič ne grozite, nisem otrok več!“ je sin kljuboval.

„Nisi? Pa še kak! S temi svojimi besedami si pokazal. Nisem jih pričakoval, sin!“ je sklenil oče in, kakor je bila njegova beseda trda, je iz nje bolelo. Ko je to izgovoril, je stopil do svojih sani, prijel konja za vajeti in stopal ob njem upognen, kakor da bi mu trenutno čas naložil nov križ desetih let.

Sin je gledal za očetom in se boril. Ali naj še kaj reče ali naj molči? Molčal bi, a kdo ve, kdaj se bo tako opogumil, da bi spet

sprožil besedo, ko je tako nerodno govoriti in zahtevati, kar bi moral oče ob njegovih letih sam sprožiti. Videti in vedeti bi moral, da je petintrideset let že dovolj, zlasti, ko je ostal sam. Saj prej res ni silil in niti mislil ni nato, ker so mu bili od mladih nog že dopovedali, da taka hiša kot je njihova, mora imeti strica, da bi bilo škoda in bi pomenilo začetek razkrajanja, če bi šel kateri od hiše in zahteval svoj del. Modro in prepričevalno je govoril oče tedaj, ko sta bila z bratom že oba preko dvajsetih let. Njemu, ki je tako ljubil dom, je bila očetova modrost sveta in mirno je tedaj rekel: „Bom pa jaz za strical!“ Oče je bil vesel in vesel je bil mlajši brat, ki je bil vse bolj živ in zgovoren. Oče ni nič rekel, da bi on bil stric, a videl je le, da mu je mlajši bolj pri srcu. Ker je bil bolj bister že v šoli, ker je potem bral „Novice“ in svetoval očetu novotarije, ki so se obnesle? Nič ni bil tedaj radi tega hud, nič zaviden. Pa je prišlo potem, da je moral Aleš k vojakom in še na vojsko v Bosno in se ni več vrnil. Žalost je prišla v hišo. Ali bi za njim tako žalovali? Zakaj ni bil on vojak, zakaj ni on obležal rajši mesto brata tam doli pri Tuzli? Brat bi sedaj že gospodaril...

Tako je mislil Janez in preletel zadnjih deset let in se je odločil, da le ne bo molčal.

„Saj ne bi govoril, oče,“ je rekel, „pa ste sami krivi! Rajnega Aleša ne bi pustili tako dolgo čakati, da izprežete.“

„Pustil ali ne pustil, ti boš čakal, kakor sem rekel,“ je odvrnil oče, ne da bi se ozrl, in potem sta bila tiho prav do doma...

Janez se je zavalil na posteljo v gorenji hiši in se zadelal. Mesečina je lila vanjo in, ker ni zagrnil oken, je videl jasno nebo in zimski blesk po vrhovih drevja, ki je segalo do oken.

Zaprl je oči, da bi zaspal. Ni mogel. Razgovor z očetom mu ni dal spati. Spet in spet se je videl, kako sta govorila, kako je prijel oče bičevnik.

„Ali mu nisi rekel, poišcite si drugega?“ se je oglasilo v njem in ni mirovalo. „Kar tako napravi, pa bo videl, da nisi več otrok. Podal se bo in potem se lahko ženiš!“

„Nikar Janez!“ se mu je zdelo, da govori s stene brat Aleš v vojaški obleki, ki je vzrastel iz majhne fotografije izmed bridkega orožja kanonov in pušk in sabelj in izpod vihrajočih zastav.

„Nikar Janez!“

„Zakaj pa ne bi? Mar bi ti čakal štiridesetega leta in tvoje dekle tudi?“ je ugovarjal Janez besedam, ki naj bi mu jih brat govoril.

„Saj nisi še nobeni nič rekel, nobene vprašal,“ mu je šlo skozi možgane.

„Res nisem nobene, a izbrano že imam,“ je bil sam s seboj gotov.

In misli so mu šle vasovat v mlin tja doli ob Lipnico in ugibal je, kako bi povedal Manici, da jo ima rad. Težko je bilo govoriti z očetom, ž njo bo težje. Kdo ve, če se ji kaj zdi, da misli nanjo? Saj bi morala vedeti! Z nobeno ni še toliko govoril. Res, o ljubezni ne, a vendar. Takrat ko se je razneslo, da je brat padel, in je bil v mlinu, ga je kar sama spomnila:

„Janez, zdaj pa ne boš za strica!“

Zardel je tedaj, ker nepričakovano in s posebnim poudarkom je izgovorila, in bilo mu je ob tem odkritju in njegovi dalekosežnosti, da ni vedel, kaj bi rekel.

„Pa ne bom!“ je skoraj zajecjal.

„Ali si že kaj mislil, kje bi pogledal za nevesto? Gotovo si, kaj?“ je bila še radovedna.

Sitno mu je bilo in je menil, da se ne mudi, da je še čas, obenem pa je začutil, da se je v srcu nekaj zgenilo, česar dotlej ni poznal, in zamolčal je, kar bi moral oni trenutek povedati.

„Le glej, da ne bo prepozno!“ mu je še priporočila in se nasmehnila, kakor bi hotela reči: „Kar mene vprašaj, na tak dom se ne bom branila!“

Pred petimi leti je bilo to, on je bil trideset, ona dvajset. Hitro so šla leta in Manica je še v mlinu. Gotovo ga čaka, saj drugače bi že tudi izbrala. Premalo hodi v vas. Še ko je bilo treba v mlin, je potegnill oče tja doli ali pa Rozala. Saj bi bil šel rad sam, a bal se

je odkrite besede, ko ni oče ves čas ničesar omenil, naj bi se ogledal in mislil na ženitev. Ob nedeljah jo je bolj pogledal, ko je stal pred cerkvijo in je šla grozna in moška mimo. S pogledi sta se ujela in sam je bil v zadregi, ko so ga fantje dražili ž njo. In še včasih, ko je vozil, je postal ob njivi, kjer je plela, ali ob travniku, kjer je grabila:

„Pridna si!“ ji je rekel.

„Uh, vse bi pustila, tako pusto je.“

Tako, ko je plela.

In ko je grabila, ji je povedal, da so oni že spravili, da je bilo dosti mrve, da so imeli lepo vreme.

„Mi smo pa zmerom zadnji; oče čakajo in čakajo, da dočakajo deževje, potem pa glej, kdaj se posuši.“

Za vsako besedo je vedel, vsako ponovil in za vsako besedo je iskal ljubeznivost, ki bi bila namenjena njemu.

„No, in kaj napraviš?“ je bil pred vprašanjem.

„Kaj napravim?“ si je skušal odgovoriti. „Odločiti se moram. Vso boječo zadrego bo treba pustiti in se z Manico zmeniti.“

Do takega sklepa je prišel Janez. Ob njem je še in še mislil, dokler ni zadremal in trdno zaspal in sanjal o Manici.

V oknih so rastle in zacvetele ledene rože...

III. „Ali boš čakala? ...“

Oče in mati in Rozala so bili zjutraj še pred dnem pokonci. Oče je pokladal živini in konjem, mati je pripravljala zajtrk, Rozala je pa bila napolnila vreče, da bi jih odpeljala v mlin. Potem je šla molst.

Ko se je vrnil oče iz hleva in je stopil v vežo, je zaklical v kuhinjo:

„Kaj še ni vstal?“

„Kar v hišo pojdi, da pozajtrkuješ, tačas ga pokličem,“ je odgovorila mati.

„Kakopa, odslej ga bomo klicali! Mu že preženem nepočakanost, boš videla!“

„Saj sem rekla, da ne bodi trd. Pomisliti moraš, da je res že v letih...“

„Potuho bi mu še dala! Kar nič se ne mešaj in nič ga ne zagovarjaj več, ko si ga sinoči več kot preveč!“ je vzrojil Rožman in sedel za mizo k mleku in žgancem, ki so se grmadili v skledi lepo zabeljeni, da je dišalo po vsej hiši.

Mati je stopila po stopnicah v zgornjo vežo, ki je bila prav tako prostorna ko spodnja, samo še lepša in hotela odpreti vrata k Janezu. Bila so zaprta in se je začudila, kaj ga je le prišlo, da se je zaklenil, ko sicer tega nikoli ni storil.

Pokljukala je in zaklicala:

„Janez, Janez, kaj pa misliš, da še ne vstaneš?“

Postala je. Slišala je, kako se je sin zaobrnil in planil iz postelje in še ji je rekel, da koj pride. Mati je hotela z njim govoriti, preden bi stopil pred očeta, zato se je pomudila na veži. Stopila je do lepe skrinje, vse z rdečimi nageljčki porisane, in jo odprla, ko da išče kaj v njej. Potem jo je zaprla, da je mogel Janez slišati, in še drugo je odprla in sama sebi govorila: „Kam sem le spravila, da ne najdem?“ In odprla bi še tretjo in četrto — vsaka je predstavljala en rod —, če ne bi bila slišala, da je Janez odmaknil zapah in odprl vrata.

„Dobro jutro,“ je ko poparjen pozdravil mater, ker si je mislil, da ji je oče vse povedal. Vseh razmišljanj prejšnjega večera ga je bilo sram, ko je dvignila mati glavo in ga vprašujoče pogledala. Njen pogled je pričal, da mu vidi v dno srca, in še v odgovoru, ki ga je samo dahnila, je spoznal, da mati ni slučajno na veži, da ga je čakala.

„Janez,“ mu je tiho rekla, „kaj pa sta imela včeraj z očetom? Ni bilo lepo, da tako začneš. Oče je oče! Pa bi meni povedal, kaj želiš, boljše bi bilo. Lepo bi ga pripravila in vse bi se naredilo. Tako ne prideš nikamor!...“

„Kako naj bi drugače začel, mati? Mirno sem jim povedal, kaj bi, pa so bili iz sebe. Če ostanejo pri svojih besedah, ostanem tudi jaz pri svojih!“

„Bodi no pameten! Lepo mu reci, da nisi mislil nič hudega, pa bo dobro. Oče hoče imeti svoj prav —“ ga je poučila mati.

„Jaz pa svojega...“ je bil sin trmast.

„Za Kriščevo voljo, Janez, ne bodi tak!“

Nič več ni odgovoril; kakor je bil ob pogledu na mater prej poparjen, je bil zdaj spet ves kljubovalen. Odločno je stopil po stopnicah in, ko si je nalil v spodnji veži v umivalnik vode in se umil, je trdo stopil v hišo. Pričakoval je, da ga oče sprejme s pikro besedo, in nemalo se je začudil, ko je videl, da je oče mirno tlačil svojo čedro, jo našgal, potegnil par dimov, jo vzel iz ust in pljunil, nato pa vstal in dejal, kot bi se nič ne zgodilo:

„Dokler je še dober sanenec, se morava podvizati, da izpeljeva hlode izpod Brezovškega hriba. Danes bo še boljše ko včeraj, ko je vse zamrzlo.“

Tako je dejal oče in še pristavil:

„Jaz grem kar naprej.“ —

Odšel je. Janez je slišal, kako je vpregal konja in kako so zdrčale sani mimo hiše čez polje proti Brezovski strani. Ko je zajemal, je obenem ugibal očetovo ravnanje, ki si ga ni znal razložiti.

„Mati so gotovo pričakovali kakor jaz, da bodo vzrojili nad mano, zato so prišli, naj popustim. Ali so tudi njemu kaj rekli? Ali so sami uvideli, da sem imel in imam le jaz prav? Zakaj me pa niso potem čakali, da bi odšla skupaj? Še jih ima, samo pokazati nočejo.“

Vstal je. Na veži so čakale tri vreče: koruza, ajda in pšenica.

„Oče so rekli, da pelji kar ti v mlin. Rozala ne utegne, ker pridejo prelje, pa tudi zmrzlo je in z volom ni, da bi šel na led. — Do večera naj zmeljejo! —“

„Kakor nalašč,“ je menil sam zase, glasno je pa menil, da mimogrede lahko zapelje v mlin in da bi bilo nespametno, če bi si delali odvišno pot, ko tistih par minut, ki jih porabi, da zaokrene s češnjiškega mosta proti mlinu, pač ne bo velika zguba časa. „Malo poženem, pa še očeta dohitim!“ je sklenil in se obrnil proti malim durim in na dvorišče.

„Kaj pa z očetom?“ je pobarala mati, ki ni hotela prej vprašati.

Janez se je v malih durih obrnil.

„Nič,“ je rekel.

„Hvala Bogu,“ je bila mati zadovoljna.

Na dvorišču je dobil Janez konja že vpreženega.

„Zapregla sem, da se ne boš mudil“, mu je povedala Rozala. „Danes si jo potegnili, kak gospodar boš!“ ga je še podražila in odhitela v vežo, da bi zgrabila vreče in jih vrgla na sani.

„Hi, Miško!“ je Janez pognal konja iz dvorišča in se ustavil pred vežnimi vrati. Rozala je že čakala pripravljena z vrečo in jo položila na sani. Drugo je zgrabil Janez, tretjo pa spet Rozala. Ko je bilo gotovo, je pridržal konja do poti, tam pa sedel na sani in švignile so preko polja in se tam onkraj zgubile v gozd.

Janez je bil kar zadovoljen. Vesel je bil ostrega zraka, ki mu je ob hitri vožnji bril v obraz, vesel veverice, ki je planila izpod smreke in se zakadila po deblu v vrh, odkoder se je zagnala v loku na sosedno jelko in pri tem sprožila celo plast snega, ki je čopnila na tla tik pred konjem, da se je vzel, vesel psa, ki je dirjal pred njim in stikal za zajci in lisicami; zdaj je zalajal tu, zdaj se je oglasil že daleč onstran grape, pa spet prišel na pot, lajal v konja in se zagnal vnovič za sledjo. Spodaj v dolini onkraj mostu je pa Belin postal in gledal pazljivo čez most v klanec, koder so drčale sani.

„Na desno, na desno, Belin!“ mu je zaklical Janez in pes mu je tekel naproti čez most in mu potem sledil ob saneh, dokler jih ni obrnil proti mlinu, ki je stal za drugim ovinkom pod cesto ob Lipnici. Na cesti je Janez pridržal konja, da ne bi prehitro vozil. Hotel se je zbrati in pretehtati še enkrat, ali bi ali ne bi. Pa ni

utegnil. Vsakotoliko se je moral ugibati sanem, ki so mu drsele nasproti, in odgovarjati znancem. Tako je prišel, ne da bi vedel, kako bo, do mlina in zavozil s ceste.

Naložil je vrečo na ramo in vstopil. Zdrznil se je. Na podu je stala Manica in držala v rokah prazno vrečo, iz katere je bila pravkar vsula žito.

„O, kam naj zapišem, da si spet enkrat prigazil k nam!“

„Kar v srce!“ je dejal Janez in bil vesel, da ga je tako sprejela in mu kar položila odgovor na jezik. Kje bi sicer iskal, da bi mogel meni nič tebi nič vreči besedo in še tako primerno.

„Glej ga, glej ga,“ se je zasmejala Manica, „kako šegav je postal! Pa ne, da misliš zares?“

Joj, je bil Janez vesel! Špet ni bilo treba premišljevat.

„Zares!“ je rekel in, da bi prišel k sebi po toliki sreči, je skočil še po ostali vreči in ju je položil na klop ob steni, kjer je stalo še nekaj drugih vreč in mehov.

„Ali imaš še toliko mlenja?“ je povprašal in pokazal na vreče...

„Nekaj jih je že. Ali bi pomagal, ko bom morala sama naspavati in polniti? Oče in mlinar sta odšla v goro, pa moram jaz sama mleti.“

„Saj grem tudi jaz pod Brezovško, da izpeljeva hlode,“ je dejal Janez. „Drugače bi počakal, pa ti res pomagal!“

„Oh, škoda!“ je rekla.

„Pa se še zvečer oglasim, le glej, da bo zmleto!“

„Ne vem,“ je rekla. „Kaj pa, če bi ne bilo?“

„Ajda pa pšenica morata biti. Drugače boš morala v noč čuti!“

„Pa bom, če mi boš delal družčino.“

„No prav, a če pohitiš, bo le boljše, da pridem še za časa domov,“ je rekel Janez in šel h konju ter zaobračal na cesto.

„Nič ne bom pohitela! Nalašč bom vse druge prej...“ je zagrozila in še pristavila: „Veš, zato, ker sem te zapisala, kakor si ukazal...“

„Pa zbogom ta čas! Če te bom videl, ko bom vozil mimo, te že pobaram, kako je z mlenjem!“ je odgovoril s sani in pognal konja.

Manica je gledala za njim in, ko je izginil za ovinkom, se je vrnila v mlin in med ropotanjem mlinskih kamnov se je oglasila njena pesem...

Trikrat sta Rožman in Janez naložila pod Brezovškim hribom, trikrat izložila pri postaji in dan jima je minul. Še četrtič bi do trde noči, a oče je menil, da je dovolj in ne gre, da bi se konja pretegnila, in tako sta polagoma vozila proti domu. Oče naprej, sin za njim.

„Kako bo z mlinom?“ je ugibal Janez in se bal, da bi oče naložil moko in bi moral potem kar mimo, ko je vse tako lepo pripravil zjutraj in bi Manico kar vprašal, če ga ima še zapisanega, ali je že od jutra pozabila na besede.

Nalašč je pridrževal konja, da bi že od daleč vedel, kaj in kako.

Res, oče je obstal in stopil v mlin. Preden je prišel Janez za njim, je že vrgel vrečo na sani, a v mlin se ni več vrnil.

„Ali čakate, da naložim jaz drugo?“ je vprašal, ko je privozil in ustavil.

„Melje se še,“ je odgovoril oče. „Pa počakaj, da ne bo treba jutri nalašč zato sem doli!“

„Pa bom!“ je dejal Janez malomarno, kakor bi mu ne bilo nič za to, dasi bi najrajši zavriskal. Oče je odpeljal, Janez pa zapeljal konja tik pred mlin, ga odel s kocem in vstopil.

„Ali sem držala besedo?“ ga je vzprejela Manica in se zasmejala. „Veš, saj je že vse gotovo, le še turščica bo zdaj, a očetu sem dala le ajdo, ker sem mislila, da bi te sicer ne pustil.“

„No, bom pa počakal. Saj ne bo dolgo, če se že melje in če tudi meni ne lažeš,“ je bil Janez vesel.

„Stoje ne pričakaš. Kar sedi sem le gor, pa mi kaj povej!“ mu je rekla in se mu nasmehnila in ga še tako pogledala, da mu je šlo kar do srca.

Janez si ni dal dvakrat reči. Prestopil je dve stopnici in sedel poleg Manice. Kakor hitro je sedel, pa mu je zmanjkalo besed in še z rokami ni kam vedel.

„No, ali bova kar tiho in poslušala, kako ropotajo kamni?“ je rekla Manica. „Ali te je strah v mraku? Pa prižgem luč, da se bova bolj videla, kaj?“

„Ni treba, ni treba, saj je tako lepše!“

„Ej, ti, ti, pozna se, da si ponočnjak!“ se je zasmejala in tlesnila z rokami po Janezovem kolenu kar tako, kot bi ga hotela podražiti.

Janeza je spreletelo in s svojimi rokami je ujel njeno desno in jo stisnil in zadržal.

„Oh, saj mi polomiš kosti!“ je rekla in se delala, kakor da jo hoče izviti, a Janez jo je le držal in se smejal.

„Kaj misliš, da sem tako neusmiljen! Saj te imam rad!“ je vrgel besedo, obdržal v levi Maničino desnico, z desno jo pa objel čez pas in jo pritisnil k sebi.

„Vidiš, tako te imam rad!“ je še povedal.

Manica se mu je izvila, stopila h grotu in pogledala, koliko je še mletve, ter se medtem kot užaljena jezila:

„Kaj pa misliš, Janez! Če bi bila beseda konj, bi se premislil, preden bi mi to povedal. Na, sedaj se boš pa bahal, kako si me povlekel.“

„Nič se ne bom bahal, vesel pa bom, ker sem že dolgo čakal, da bi ti to povedal.“

„Pojdi no!...“

„Res, Manica, res! Ali nisi nič opazila, kako rad te vidim?“ je vprašal in ulovil spet njeno roko.

„Nič,“ je bila kratka.

„Pa boš zdaj vedela, kako mislim na te!“

„Misliš, koliko časa pa boš?“

„Zmerom, dokler ne prideš k nam!“

„Kdaj bo pa to?“ je bila radovedna in vesela obenem.

„Kdaj?“ je prišel Janez v zadrego. „Nič ne morem natanko reči. Rad bi, da bi bilo koj jutri, pa oče pravi, snoči sva se prijela, da bi moral čakati še pet let!“ Za trenutek je utihnil in potem kakor v strahu vprašal:

„Ali boš čakala?“

Manica se je ohladila in šla in prižgala luč in spet pogledala v grot in je videla, da je žito pri kraju. Potegnila je onkraj gropa za drog, ki je bil v zvezi z žlebom, in ga pritrdila kaki dve pedi naznotraj. Kameni so se še parkrat zavrteli, nato se pa ustavili. V nenadni mir je Janez gledal za njo in čakal, kaj mu odgovori.

Kakor bi računala in ne bi bila zadovoljna s številom, ki ga je dobila, se je začudila:

„Pet let?“

„No, saj minejo hitro,“ jo je skušal potolažiti.

„Minejo že, a kdo ve, kako bo s teboj! Pustiš me in potem bom obsedela — nak, pet let je že preveč. Pa pritisni na očeta!“

„Saj sem in tako so mi odgovorili.“

„Pa daj še, se bodo že omehčali, —“ je prigovarjala.

„Ne vem,“ je podvomil in bil žalosten.

„Le poskusi, potem bova govorila!“ je hitela.

„Pa poskusim,“ je obljubil Janez in Manica je bila zadovoljna, ker je videla, da Janez resno misli in da jo ima rad. Saj bi ne govorila tako, a Rožmanov grunt jo je mikal.

„Kda pa bi mi kaj gotovega povedal?“ je še vprašala, ko je polnila vrečo.

„Skušal bom kmalu. Nekaj dni, če že ne tednov, pa le potrpi. Ne upam se, da bi spet kar koj zdražil očeta —“

„Kaj bi se ne upal, saj si sam! Ničesar ne moreš zgubiti!“ ga je podpihnila.

„Saj sem mu že zagrozil, da pojdem kar od doma, ker se mi je zdelo, da ti bo dolgo pet let!“ je priznal in želel, da bi zrastel v njenih očeh.

„Oh Janez, zdaj pa vidim, da me imaš rad, ko si že tako mislil.“

Janezu je pohvala dobro dela in mu dala novega poguma. „Prvo priložnost porabim, da se zmeniva z očetom. Če bodo hoteli zlepa, prav, če ne — poskusim pa še drugače. Zdaj pa bo treba iti. Tak zbogom Manica! —“

Janez je zadel večjo vrečo, manjšo pa mu je kar Manica nesla do sani, kjer mu je stisnila roko in že odhitela v mlin z glasno besedo „Uuu, kako je mraz!“, da bi ne opazil kdo njene uslužnosti in prijaznosti.

Pa preden je prišla v mlin, je zaslišala s ceste:

„Hi hi hi, Janez, ali si malo povasoval, kaj? Pri vas sem povprašala po jajčkih, ko sem šla mimo iz Rovt, pa sem se še pomudila, ko imate prejo...“

Bila je Potovka.

Manica je obstala pri vratih in videla, da se Janez ni ustavil, samo povedal je, da pelje iz mlina. Potovka je pa zaobrnila s ceste in Manica je vedela, da gre k njim. Smuknila je čez prag, zaprla vrata, ugasnila luč in odšla v hišo.

Potovka ni prišla nikoli prazna; vse novice in govorice je ujela in jih trosila od hiše do hiše. Manica je bila radovedna, kaj je prinesla s Češnjice.

IV. Pereči ogenj.

Bilo je na Štefanovo.

Pri Turku v Rovtah je pela harmonika. Fantje izpod ovsiškega zvona so polnili prostrano hišo, sedeli okrog miz in po stari navadi začenjali pustno veselje. Iz Ovsiš so prišli, s Polšice in Češnjice, z Dobravice in Lazov, z Njivic in še iz Nemilj; celo Jamničani so bili vmes. Med rovtarskimi dekleti, ki so jih šli po hišah iskat, da bi plesali, jih je bilo par iz drugih vasi. Mlinarjeva Manica je bila tudi med njimi. Prišla je z bratom Tonetom, ki je bil pri vojaki in za praznike na dopustu.

Sam zase pri posebni mizi so sedeli železničarji iz Podnarta; mlad aspirant s progovnim mojstrom in s skladiščnikom pa še par čuvajev.

Veselje je rastlo od ure do ure in prehajalo v petje in glasno besedo, ki so jo poudarjali že krepki zamahi s kozarci po mizi.

Proti mraku je že šlo, ko je prihajalo iz veže glasno pozdravljanje in dva fanta sta pod pazduho pripeljala v hišo Rožmanovega Janeza.

„Sem pojdi Janez!“

„Ne, tu naj bol!“

„Na, Janez, pij! Prav je, da si prišel. Tako redko se prikažeš! Kajpa, staremu ne gre izpod rok!“

„Pa mu delaš ko črna živina!“

„No, kam sedeš? Semle zraven Manice, kaj? Samo miru ne boš imel. Manica rada pleše!“

„Pa semle sedi — tu v kotu smo na varnem!“

In stisnili so se in napravili Janezu prostor in je sedel. Porinili so predenj kozarec in mu nalili in so si napili. Ko se je stočilo, je prijel Janez za štefan, potolkel z njim po mizi in Turk je bil koj pri rokah, vzel posodo in se čez trenutek vrnil in jo postavil na mizo in še pristavil:

„Tako Janez, po fantovsko — kakor se spodobi!“

Janez je natočil:

„Živio, fantje!“

„Živio, Janez!“ so zaklicali.

Harmonikar je postal pozoren in se je hotel prikupiti Janezu, računajoč, da se mu bo pri Rožmanovih, ko pride do sva-tovščine, dobro godilo. Ubral je napitnico in ob prvem akordu so fantje prešli v pesem, držeč kozarce v rokah, obrnjeni proti Janezu:

„Kol'kor kapljic, tol'ko let

Bog ti daj na svet' živet...“

Tudi dekleta so pela in, ko so odpeli, so vsi trkali z Janezom.

„Ali greš kaj plesat, Janez?“ ga je vprašala Manica preko mize.

Dekleta so pograbila njeno besedo in že se mu ponuja vse od kraja.

„Poglej, poglej, kar trgajo se zate, ko si tak gruntar, da mu ga ni para! Za nas kajžarje, ki moramo po svetu za kruhom, se pa še ne zmenijo ne“, je rekel Janezu Mihov Ovrenc, ki je prišel za praznike z jeseniških plavžev in je sedel poleg njega.

„Pa ti vse prepustim,“ mu je odvrnil Janez.

„Vse?“ se je oni namuznil. „Ali vidiš, kako se je Manica namrdnila?“

Janez je pogledal in res je videl, da je Manica zavihala nos in se ozirala po drugih. Harmonikar je ubral valček, pari so se zavrteli; Manica je kakor v zadregi prisledla k Janezu.

„Kako je?“ ga je vprašala.

„Kakor sem ti povedal. Oče se ne dajo pregovoriti.“

Dovolj je izvedela.

„Potem išči kar drugo!“ mu je rekla in obsedela in gledala po parih.

Tedaj je vstal od železničarske mize aspirant in se ji približal.

„Gospodična,“ ji je rekel, „ali bi šli z mano?“

Manica je malo zardela, vstala in oklenila sta se ter prožno zaplesala.

Janez je zvrnil poln kozarec in, ko ga je poveznil, je natočil znova sebi in še Mihovemu in sledil parom. Videl je, kako je Manica od trenutka do trenutka bolj vesela, kako žari v obraz, kako ji železničar šepče na uho, ko zaideta v gnečo in se samo prestopata.

V Janezu je začelo kuhati in vreti.

„Kdo ve, kdo je? Prvič ga je tu videla, pa se mu že tako vrzel!“ je menil Mihov, ki je videl, da Janezu nekaj ni prav.

„Gospodična ji je rekel. Manica pa gospodična, hahaha!...“ se je Janez bridko zasmel.

„Železnica je vse prevrgla! Pelji se v vlaku, ljudi je, ko da bi se selilo mesto na deželo, in gospodična sem, gospodična tje — nalezljivo je. Ob ponedeljkih se ti vozijo naše v Kranj in že jih je prijelo, da se ravnajo po mestnih. Kmalu bomo morali nositi ovratnike pa še rokavice, če bomo hoteli, da nas katera pogleda!“

„Pojdmo pa po hribovke,“ je bil Janez narejeno vesel in potem pil in pel in, ko je Manica spet prisedla k mizi, jo je kar odkrito podražil z gospodično, kar je vzbudilo med fanti krohot, in gospodična je ostala ves večer in pozno v noč še v besedah. Vsa dekleta so bile gospodične, a so se smejale, ker so vedele, da velja porog Manici, ki je poslej plesala le z železničarji, a največ z mladim uradnikom.

Manici je postalo neprijetno in prigovarjala je bratu, da bi odšla. Bratu se ni mudilo, češ, naj le gre, če hoče, sam pa da ostane do konca z drugimi. Pa je opazila, da železničarji plačujejo, in tedaj je pregovorila Lovračevo z Lazov.

„Saj pojdemo skupaj, počakajta!“ so ju ustavljali fantje.

„Kdo vas bo čakal, dan vas prižene domov!“ sta odvrnili in odšli.

Za njima železničarji.

Komaj so bili skozi vrata, je stopil Mihov za njimi in, ko se je vrnil, je povedal Janezu:

„Gospodje in gospodične so že skupaj!“

Prešerno so se zasmejali fantje ob Janezovi mizi in eden je dodal Mihovi novici:

„Za Manico nas ne bo srce bolelo, saj je pa že taka, da ji samo še repetnice manjkajo!“

„Tudi brez njih kar frli!“ je dostavil drugi.

„Pa bo frlela, da se bo ujela!“ je menil tretji in potem so pozabili na Manico.

Janez ni črhnil. Poslušal je in težko mu je bilo. Kakor ga je bolelo prej, ko je plesala z železničarjem, je bil vendarle zadovoljen, da jo vidi, ker njenih besed si le ni vzel preveč k srcu. Mislil je, da se bodeta že še pogovorila. Zdaj, ko je slišal, kaj mislijo fantje o njej, ga je zapeklo in peklo ga je, ko je mislil, da hodi drugi z njo. Tudi opravičeval jo je v svojem srcu. „Slabo mislijo o njej, ker ne vedo, da je bila žalostna radi mene. Dražiti me je hotela. Pomislil bi to! Kaj je bilo treba, da si ji oponesel ono gospodično!“

Mar je ona kriva, če se ji oni obliznenec sladka. In kislo se ne bo držala pri plesu!“

Vse ni nič izdalo. Peklo ga je in peklo in tudi vino ni pomagalo.

Mihov je opazil Janezovo molčečnost in je uganil, kaj mu je. Pa ni rekel nič, le primaknil se je bolj k drugim, ki so ugibali, katero pesem bi zapeli. Poslušal je, potem pa kar začel in za njim so jo ubrali vsi:

Pereči ogenj brez plamena
v mojem srcu zdaj gori,
nobeden drug ga ne pogasi
ko tvoje črne oči...

Tudi Janez je pel in ob besedah pesmi spoznal, kaj mu je. Ono, kar ga je peklo, ni bila sama ljubezen. Ljubosumnje je vzrastlo ob njej, ki ga do te ure ni poznal, in še užaljen ponos je bil, da bi podlegel takemu, ki nima pod ljubim Bogom nič drugega ko gladke roke in priliznjeno besedo.

Odpeli so pesem in Mihov je povprašal Janeza, če bi šla. Janez je pokimal. Plačala sta in se poslovila.

Čudovita noč je bila zunaj. Nad belo pokrajino se je pelo temnomodro nebo, pogreznjeno tam onkraj na Begunjščico in Stol, tokraj na Jelovico. Zvezde so spokojno svetile, tam nekod nad Sv. Joštom pa je pojemal zadnji krajec, kot bi se med cvetje štulil izsušen obraz.

Janez je zavriskal in vrisk je šel glasno preko doline in se odmel od Jamniških robov.

„Kaj, če bi pohitela Janez?“ je vprašal Mihov.

„Zakaj pa?“

„Da bi ga česnil! Po fantovsko, kakor gre!“

Nič ni čakal odgovora. Spustil se je hitro po stezi nizzdol in Janez za njim. V bregu nad Ovsišami sta obstala.

„Ali jih vidiš? Ali boš?“

Janez je bil neodločen.

„Saj bi...“ je rekel, „pa kaj mi bo pomagalo!“

„Oba si bosta zapomnila: on, da pusti naša dekleta pri miru, ona, da bo vedela, kaj je zvestoba!“

„Ustavili so se, glej!“ je opozoril Janez.

Videla sta, kako je dekleta spremljal eden proti domu po poti, ki je vodila mimo cerkve v dolino, medtem ko so drugi krenili proti Podnartu.

„No!“ je silil Mihov.

„Pustiva za nocoj, saj če je kaj na vsem, bo še priložnosti!“

„Samo, da ne bo prepozno!“ je menil Mihov in zavila sta proti Češnjici, kjer sta se ločila — Ovrenc h kajžam, Janez na kmete. —

Pri Rožmanovih so bila vrata zaprta. Janez je šel, da bi skozi dvoriščna prišel in zlezal četudi na skedenj. Nič. Tiho in oprezno je hodil in začudil se je, ko so se odprla vrata. Rozala je čula.

„Janez, Janez, to pa ni lepo!“ mu je rekla.

„Tiho bodi, kadar boš gospodinja, se lahko nad dedcem tako usajaš!“ ji je zabrusil in šel mimo nje po stopnicah v gorenjo hišo.

V. Zgodba o zavrženem srčku.

Češnjičani so se začeli vzgledovati in s Češnjice je šlo začudenje od vasi do vasi in že ga je bila polna vsa dolina od Podnarta do Kroke in na onkraj do Kamne gorice in še v Savsko dolino je prišla čez Dobravsko planoto, ki loči Lipnico in Savo. Stari svet je majal z glavo, mladi se je veselil, srednji je pa nihal med obema, ker ni poznal pomilovanja in ni bil samopriden: zavistne škodoželjnosti ni maral pokazati, da bi dal povsem starim prav, pa tudi ni šlo.

„Rožmanov se je pa sprevrgel!“

„Pije.“

„Ko bi moral biti pri polni pameti, je začel noreti.“

„Pravi pekel imajo...“

„Prav je, da drži stari vajeti!“

„Pa jih ne bo večno.“

„Zakaj pa ne izpreže!“

„Janez ima prav!“

„Jaz bi se tudi naveličal samo delati do štiridesetega leta!“

„Še hlapec ne vzdrži...“

„Zato ga pa čaka grunt, in kakšen!“

„Boga naj zahvali, da ima še močnega očeta, ki je pameten mož.“

„Tako pameten, da se bo še kesal!“

„Kar je nagrabil, bo Janez razmetal.“

„Kdo mu pa kaj da? Stari ne.“

„Mu dajo pa gostilničarji in vsak še z veseljem. Saj stari ne vzame s seboj!“

„Pa da se je Janez tako zagledal v Mlinarjevo!“

„Druge bi povprašal. Ne pet, deset let bi ga čakala!“

„Srce hoče tudi svoj prav in si ne da ukazovati...“

„E, in kolikokrat!“

„Pa saj petične mu ni treba!“

„Take bi mu pa oče ne pustil.“

„Kup h kupu, kajpa!... —“

Tako je šlo po dolini. Ko so vasovali, so govorili o Rožmanovih, ko so se srečavali, ko so sedeli v gostilni bodisi pri Podnartovcu, bodisi na Ovšišah pri Fistru ali na Dobravi pri Balantinu; v mlinu so skušali izvedeti kaj podrobnega, a Manica se je smejala in bila tiha, oče je skomigal z rameni in menil, da je stari Rožman le pretrd. Potovka, ki je pobirala jajca, je vedela največ.

„Rožmanka joče, roti starega, da bi popustil, stari se jezi in kolne in dela za dva, Janez čez dan spi, zvečer se pa klati okoli in pije, da je redko trezen, Rozala je pa vsa nevoljna in pravi, da pojde od hiše, pa naj drugo iščejo. — Pa objokane oči ima včasih. Kajpa, težko ji je; šest let je bila pri hiši, kakor za domačo so jo imeli, zdaj se pa zadira Janez nad njo, ki je radi očeta in one Mlinarjeve na ves svet hud...“

Sredi pusta je bilo, dan po svetem Valentinu. Sveti Valentin je bil zbral na Ovšišah iz bližnjih in daljnih krajev ljudstvo, da mu priporoči proti neznanim boleznim sebe in živino. Kramarji

so postavili ob poti proti cerkvi svoje stojnice in prodajali vse-mogočo drobnarijo: od sladčic in malih kruhkov in igrač do pisanih rut in trakov. Otročad, fantje in dekleta so se gnetli okoli stojnic in tedaj je kupil tudi Rožmanov Janez srce iz malega kruhka, na katero je bil prilepljen bel list:

Jaz sem eno dekle zbral,
srček sem za njo dal —.
Kdor jo bo men' jemal,
glav'co bo dal.

Dolgo je nosil srce v roki in oprezal za Manico. Ko je dobil samo, ji je podaril srce. Vzela ga je, prebrala pesem in mu ga je hotela vrniti.

„Ne maram,“ je rekla, „sem lepšega dobila!“

„Pa napravi ž njim, kar hočeš!“

Manica je vrgla srce vstran in otroci so planili nadenj in se trgali zanj tako, da je šlo na drobce.

To se je zgodilo na sv. Valentina dan.

Drugo jutro se je razneslo, česar ni nihče pričakoval.

„Rožmanov je zaklal onega mladega s postaje v Podnartu!“

„Res? Ni mogoče!“

„Saj sem videl, ko so ga orožniki gnali v Radovljico.“

„Kje ga pa je?“

„Pred mlinom ga je čakal.“

„Ljubezen!“

„Manica je vsa iz sebe, joče, da nikoli tega.“

„Pa ga je hudo?“

„Nič ne vem, po zdravnika so menda kar po noči poslali.“

„Da bi le ne bilo do smrti!“

„Plačal bo Janez!“

„Stari kar tuli od sramote. —“

„Prej bi mislil!“

Rožman je res kar tulil. Zjutraj, ko se še ni danilo, so zaslišali močno ropotanje na vrata in na okno. Jezno je zamrmral ženi:

„Ali ga slišiš? Tako predrzen je, da si že upa ob tej uri prihajati domov in rogoviliti. Le počaka naj, pokažem mu, da bo pomnil!“

Mati se je zbala in šla sama odpirat.

Odprla je in se zavzela.

„Jezus Marija, kaj pa hočete?“

„Vašega sina Janeza!“ je odgovoril orožnik in vstopil v vežo s svojim drugom.

„Ali je doma?“

„Nič ne vem. Rozala, Rozala!“ je poklicala deklo. „Ali je Janez doma, ali je že prišel?“

Istočasno, ko se je pojavil oče na hišnih vratih, je prišla Rozala iz svoje kamre. Objokana je bila in videlo se je, da ni mogla dosti spati.

„Je doma, je,“ je povedala. „Okoli polnoči je prišel; ves vinski je bil in kakor zmeden je govoril.“ Orožnik je vzel iz torbe knjižico in vanjo zapisal njene besede.

„Kaj pa je prav za prav?“ je vprašal Rožman. „Ali je bil spet kje kak pretep? Pa ne, da bi se ga naš udeležil?“

„Se ga je in še celo sam! Aspiranta Petriča je dokaj nevarno ranil.“

„Jezus Marija, Jezus Marija!“ je vila mati roke in javkala. Rozala ji je pomagala, oče je pa zarjovel kakor obseden, se zgrabil z obema rokama za glavo in se sesedel na klop ob mentrgi, ki je stala v veži ob steni.

„O ti zlodej nepokorni ti, še to mi napravi, še to mi napravi! Ob dobro ime spravi hišo in vse! Ali sem zaslužil na stara leta tak udarec, tako črno nehvaležnost! Joj, joj, joj!...“

Ob vogalih hiše so se zbirali ljudje, ki jih je nenavaden vik in krik izvabil na vrata in potem še bliže tik pred Rožmanovo hišo, da bi videli, kaj se godi. Radovednejši so prišli tik do vrat in zijali v vežo in še povpraševali, kaj je. Eden orožnikov jih je odgnal, drugi pa ni maral poslušati joka, žalosti in jeze.

„No,“ je rezko rekel, „kje je?“

„Gori v svoji izbi!“ je odgovorila Rozala in se naprej jokala ob Rožmanki.

Orožnik se je namenil, da bi šel po stopnicah v gornjo hišo, pa mu ni bilo treba. Po gornji veži so se začuli koraki in še praznje oblečen se je prikazal v stopnišču Janez. Bled je bil in s povešenim pogledom je prišel v vežo.

„Tu me imate!“ je rekel glasno in ni pogledal ne matere ne očeta ne Rozale in ne orožnikov.

„Sin moj, sin moj, kaj si napravil?“ je vzdihnila mati proti njemu in se spustila v nov plač, ki je rezal do srca. Oče je vstal, vzdignil roko in se zagnal proti Janezu. Če bi orožnik ne prestregel njegovega zamaha, bi ga s krčevito stisneno pestjo podrl na tla.

„Bo že gosposka obračunala ž njim!“ je menil orožnik in pozval Janeza, naj da roke, da ga uklene.

Janez je zaškripal z zobmi in bil tih.

Ko ga je orožnik uklepal, je oče planil izza mize, kakor bi ga pičil gad. Kričal je:

„Ne, ne, tega ne prenesem! Te sramote ne prenesem! Snemite mu verigo, snemite mu jo! Ne zaradi njega, zaradi mene. Zaradi naše poštene hiše jo snemite! Sto in sto let smo živeli v spoštovanju in časti, zdaj pa, da bi Rožmanovega uklenili! Ne, ne, tega ne prenesem!...“

Mati se je vrgla k Janezu, objela ga je, kakor bi ga ne hotela izpustiti, in jokala je in med jokom pretrgano vzdihala in prosila:

„Sin, moj sin uklenjen!... O dajte, gospodje, samo uklenjenega ne, samo uklenjenega ne!“

„Postava je postava!“ je rekel starejši orožnik, vrgel na ramo puško z nasajenim bajonetom in vzela sta Janeza v sredo.

„Tako!“ sta rekla. „Zdaj pa pojdimo!“

Odšli so v zgodnje jutro in materin in Rozalin jok je spremljal Janeza in za njim je šlo očetovo rjojenje, ki ni mogel mirno prenesti črnega madeža, padlega na hišo. Težko mu je bilo, a vendar je šel vzravnan. Tudi poglede in besede vaščanov, ki so se

zbrali pred hišami in v bregu tam gori pod kajžami, je videl in slišal. Ni odgovarjal, še na pozdrave ne, ker je bil uverjen, da ga kljub pomilovanju obsojajo in menijo, da se mu prav godi, ko je bil tako nepočakan in je silil z glavo skozi zid doma in spodaj ob Lipnici.

Težko mu je bilo, trpel je, a misel, da ukloni očeta, da je Manici pokazal, kako jo ima rad, ga je prevzela in ni mu bilo mar, da gre uklenjen med orožnikoma.

VI. „Dan“.

Tiste dni so ugibali po vsej dolini, kaj bo z Rožmanovim. Nič dobrega mu niso prerokovali, ker so izvedeli, da so odpeljali aspiranta Petriča v Ljubljano v bolnišnico. Roko da ima zlomljeno, so izvedeli in še po glavi da se je hudo pobil.

Za aspiranta jim ni bilo kaj. Fantje so mu celo privoščili, češ, svojo službo naj bi opravljal in pustil kmečka dekleta pri miru, ko niso zanj in on ne zanje. Na Janeza so bili ponosni, ker da se je postavil, kakor se spodobi, in so menili, da si bo vsak tak prišlec v prihodnje premislil, preden bo začel laziti za kmečkimi dekleti. Manici so zamerili, ker je bolj cenila tujca ko domačina, in zaprimojdušali so se, da bi je ne pogledali, če bi jih kleče prosila.

„Bo že videla, kaj se pravi, domačina zavreči!“

„S svojo izbiro je pljunila na vse!“

„Ne ene besede več ž njo!“

„Za pust bo doma premišljevala in se grizla, ne bo pa z nami plesala!“

„Pa zagodemo ji, da bo pomnila!“

„Tako jo je treba dražiti in vleči, da si še iz hiše ne bo upala!“

„Mogoče se zdaj premisli in spametuje!“

„Prepozno! Kaj misliš, da bo Janez za drugimi pobiral. Manjka mu jih!“

Tako je šlo med fanti in proti koncu tedna so prišla povabila k sodnji. Vsi fantje so jih dobili, ki so z Janezom oni večer drugovali, in Mlinarjevi in Rožmanovi.

V nedeljo ni bilo drugega slišati nego zgodbo o Janezu, Manici in aspirantu. Od ust do ust so vedeli ljudje več in raznašali grozne stvari. Fantje so bili veseli in razigrani in so nosili povabilo za klobukom, kot bi morali k naboru.

„To bo dan v Radovljici! Dvajset prič! O Janez, te že izremo, le počakaj!“ so se postavljali.

V ponedeljek zjutraj, ko so bili na postaji zbrani fantje zase in se niso zmenili za Mlinarja in Manico, ki sta stala ob strani, sta zadnji trenutek prišli mati Rožmanova in Rozala.

Fantje so obsuli mater, ki je bila vsa potrta in si je začela brisati oči, ko je zagledala vesele Janezove vrstnike.

„Kje so pa oče?“ so jo vprašali.

„Je že šel naprej peš.“ „Vidve se peljita,“ je rekel, „če hočeta, jaz se ne bom vozil.“

„Ali mu je za denar ali se boji vlaka, kaj?“ so se zasmejali, a ko so videli, da je materi le na jok, so jo skušali tolažiti: „Kar nič ne bodite žalostni, mati, saj ne bo tako hudo!“

„Bog ve!“ je vzdihnila.

Ko je prisopihal vlak in obstal, so šli fantje z Rožmanko in Rozalo v drug voz, dasi je Mlinar klical, da bi šli, kamor je on vstopil.

„Smo prekmečki za mlinarsko gospodično,“ so se smejali, ko so posedli po klopeh. „Kaj ne, Rozala? Enako z enakim!“

Rozala se je tiho nasmehnila in dobro ji je delo, da so fantje tako napravili in dali Manici pod nos.

Vlak je zapiskal in se zganil ter odbrzel sopihajoč ob Savi navzgor. Mati Rožmanova je trenutno pozabila na žalost in menila proti dekli in fantom:

„Kako lepo se je peljati in kako hitro gre!“

„Ali se prvič peljete?“

„Prvič!“ je rekla in, ko so švignili mimo Ljubnega in je zagledala cerkev Marije udarjene, se je spomnila svoje bridkosti in sklenila roke in pomolila:

„O ti ljuba Marija udarjena z Ljubnega, ti prosi zame in za mojega sina! Saj si odpustila še onemu Kamničanu, ki te je udaril na sence, in mu izprosila milost in odvezo, ko je romal spokorno v Rim!“ Tako je molila in zaobljubila dve voščeni sveči za prvi njen praznik.

In še Marijo z Brezij je poklicala na pomoč, ko so bili mimo Otoč in je zaropotal vlak preko Save čez železni most v Globokem in se je ozrla na pot, ki se vzpenja ob melini na Dobropolje, onkraj katerega domuje Mati božja z milim pogledom in pestuje sina Jezusa.

„Saj veš, kako ti je bilo hudo, ko so ti neusmiljeni judje ugrabili sina in ga zvezali in ga peljali pred sodnijo. Zavoljo tiste žalosti in bridkosti te prosim, Marija, pomagaj!“

Ni govorila Rožmanova mati teh prošenj, samo roke je imela sklenjene in v srcu je molila in prosila, a ko je nenadoma zavozil vlak v predor in je bila v temi, se je prestrašila in kakor slabo znamenje se ji je zdelo...

„V predoru smo, mati, pod goro gremo, pa ne bo dolgo in spet bomo na dnevu!“ so ji pojasnili fantje.

„Joj, kako sem se prestrašila!“ je povedala.

In ko so bili spet na dnevu, so jo še potolažili:

„Vidite, tako mimogrede bo Janez iz teme, če ga zašijejo! Pa boste spet veseli, ko vam bo delal. Samo očeta morate pregovoriti, naj ne bodo tako trdi. Saj so že stari!“

„O star je, star, po tej žalosti še bolj! Kar stisnilo ga je. Bojim se, če si bo tako gnal k srcu, da ga še vzame!“

„Pa vendar ne!“

„Kaj veste vi, kaj je žalost, ki jo prizadenete staršem?“ jim je povedala in bili so v Radovljici.

Z revnega postajališča so se vzpeli v reber in prišli do mrkega poslopja, kjer so delili pravico. Na obokanem hodniku, s

katerega je vodila cela vrsta vrat, je na klopi pred sobo št. 13 sedel oče Rožman. Med kolena je imel palico in jo držal pri vrhu z obema rokama in bil nanjo naslonjen z glavo. Štrlel je v vrata in čakal, kdaj se odpro in ga pokličejo. Kaj naj priča, ali naj sploh priča in govori, je razmišljal. Vedel je, da mu ni treba. A da bi tako pustil sina, da bi ostal madež na dobrem imenu Rožmanove hiše, iz katere ni imel še nikdar nihče v podobnih stvareh opraviti na sodnji, nak, bolje bo le govoriti. Samo kaj naj reče, kako naj govori, da bi bilo prav. Pohvaliti sina in ga zagovarjati? Zaokrenil je glavo, kakor bi ga prijel v vrat krč, in stisnil je zobe. „To ga boli!“ bi menil, kdor bi ga videl. Pa ne bo drugače, je uvidel. Samo mučilo ga je, da bo moral nekako sebe obdolžiti, ko bo povedal, da je bil sin priden in pameten do zadnjega časa in se je sprevrgel še le, ko si je vtepel v glavo, da je dovolj star in bi rad gospodaril in se oženil. Ona Mlinarjeva mu je zmešala glavo. Saj prej se ni ganil nikamor, za nobeno gledal.

Tako je premislil oče Rožman in štrlel v vrata in iz premissljevanja so ga vzdramile priče, ki so se vsule na hodnik.

„Bog ga daj, oče Rožman,“ ga je pozdravil Mlinar, ki je prvi prišel z Manico.

Rožman ga je pogledal, obrnil glavo in pljunil.

„Oče, ste hudi?“

„Vprašaj!“ je dejal Rožman.

„Pa nismo mi krivi; Bog ve, da mi je sitno, ker se je pri nas to primerilo. Rajši bi, če bi prišli na ogledi! —“

„Na dekleta bi pazil!“

„Saj ima že pamet!“

„Se zdi, da še premalo.“

Mlinar je videl, da z Rožmanom nič ne opravi, pa se je s svojim dekletom umaknil in se ustavil ob oknu, kjer sta sama govorila in motrila življenje zunaj na ulici.

Fantje, ki so napolnili hodnik, so se zgrnili okoli Rožmana, se prešerni rokovali z njim in ga dražili:

„To nas je, oče, kaj! Šteti bo treba, šteti!“

„Če bo imel, bo že štel!“ jih je stari usekal.

„Bomo pa počakali!“ so fantje vrnili, a ko so videli, da starem ni všeč, so se popravili: „Saj to je samo beseda, oče, kdo bi ne napravil za Janeza te poti! Če bo malo, še v Ljubljano pojedemo — zastonj! Janez zasluži, postavil se je, kakor bi se vsak!“

Rožmanu je zaigralo v očeh kakor ponos, a da mu je pohvala dobro dela, ni hotel pokazati.

„Postavil se je, postavil, da ga bo glava bolela vse življenje in še nas zraven!“ je rekel in še vprašal: „Kje sta pa naši?“

„Tu za vogalom se tiščita,“ je povedal fant, ki je stal v ozadju. Rožman je vstal in stopil do njiju.

Iz zvonika je bilo osem. Ob zadnjem udarcu je prišel sodnik — točen ko ura. Star je bil in resen v obraz. Skozi očala, ki so bila zlato obrobljena, je ošvignil čakajoče in vstopil v sobo št. 13.

„Zdaj bo!“ je zašumelo.

Čez trenutek so se res odprla vrata in uradno suho je sodnik pozval:

„Manica Strnad!“

Manica je vstopila in vrata so se zaprla za njo. Fantje so se približali vratom in nastavljali ušesa, da bi ujeli, kaj pove. Mlinar je bil hud in jih je odganjal.

„Saj se tako nič ne sliši. Nobenega glasu nima gospodična. Sram jo je glasno govoriti! —“

„Lahko jo je!“

„Jezik za zobmi, fantini, če nočete, da boste imeli še kaj opraviti tu notri!“ je zarobantil Mlinar in pokazal preko ramena s palcem v sobo.

Fantje so se zasmeli in požrli odgovor, posmeha pa niso mogli.

Ko je prišla Manica iz sobe, je bila vsa rdeča v obraz in dejala mimogrede očetu, ki je prišel za njo na vrsto, da ga zunaj počaka. Fantje so bil varni in, ko je šla mimo njih in si ni upala ne enega pogledati, je šlo med njimi:

„Hitro je opravila gospodična!“

„Kam se vam pa mudi, gospodična?“

„Počakajte no, gospodična, pa nam povejte, kako je bilo!“

Manica je zletela po stopnicah in ko je prišla v vežo, je začela ihteti in si brisati oči. Ali jo je grizla jeza na fante, ali ji je sodnik rekel kako besedo — povedala ni nikdar. In potem so prišli na vrsto fantje in, ko so opravili, so, šaleč se, odhajali in povedali, da stopijo še k Lectarju, ker bi bilo prepusto čakati spodaj ob postaji in da se spodobi, zaliti pričevanje.

Sodnik je zaslišal še Rozalo in Rožmanko in nazadnje Rožmana. Ko sta bila gotova, je Rožman postal.

„Opravili smo, oče, zdaj lahko greste!“ je rekel sodnik.

Rožman je pokašljaj in obračal v rokah klobuk. Sodnik je videl, da ima še nekaj na srcu in ga je vprašal:

„No, kaj bi še radi, oče?“

„Gospod sodnik, kako bo z njim?“ je želel vedeti Rožman.

„Hm, kako bo? V Ljubljano pojde, še danes s prvim vlakom. Težek slučaj, oče, težek slučaj. Če bi bil navaden pretep, bi že tukaj opravili, tako ga pa bodo v Ljubljani sodili!“

Tako je povedal sodnik in Rožman je kakor zrušen odšel skozi vrata na hodnik, kjer sta ga čakali žena in Rozala.

„Ali zdaj lahko gremo?“ sta ga vprašali.

„Opravili smo,“ je rekel Rožman z ubitim glasom.

Rožmanka je čutila, da je mož potrta, in ga je vprašala, kaj je izvedel. Povedal ji je, ko so šli po stopnicah, kaj je vprašal sodnika in kaj mu je odgovoril.

„Potem se tudi ti pelji z vlakom, da ga boš videl!“ je menila Rožmanka.

„Še kaj!“ je vzrojil. „Ali ni bilo dovolj sramote, da sem ga videl doma uklenjenega. Mar naj še v Radovljici pred vesoljnim svetom razkazujem in se postavljam, kakega sina imam! Kakor sem prišel, tako grem.“

„Sin je le sin,“ ga je skušala pregovoriti.

Zaman, ni si pustil blizu.

Ko so prišli do razpotja, je krenil Rožman nizdol k Savi, odkoder se vije pot skozi belo Lancovo proti Kamni gorici, mati in Rozala pa sta šli proti postaji, kamor so polagoma začeli prihajati ljudje in čakali na vlak. Tudi fantje so prišli in Mlinarjeva. Nkrat so se Radovljičani spogledali, fantje so obmolknili, Mlinarjeva sta stopila v stran, Rožmanka je zajokala in tudi Rozali so se orosile oči.

Po klanecu je prihajal orožnik z uklenjenim Janezom.

Mati je hotela govoriti s sinom, a orožnik ji ni pustil.

„Se boste že pomenili, ko se vrne!“ ji je rekel in stopil ž njim iz množice na samo.

Janez je videl fante, ki so ga po prvem presenečenju glasno pozdravljali, videl mater in Rozalo, kako sta žalostni, in še Mlinarja in Manico je ugledal. Nič ni bila žalostna, z očetom je govorila in še smejala se je. Zbolelo ga je in bolj ga je težilo to, ko verige na rokah.

Orožnik ga je peljal mimo njiju.

S pogledom sta se srečala in je povесila oči.

„Manica“, je rekel, „vidiš, kam sem prišel radi tebe!“

„Treba je bilo!“ mu je odvrnil Mlinar. „Z mano bi govoril!“

Manica je bila tiho, a videl je, da jo je njegova beseda zadela. Obrnila se je in šla z robcem preko oči. Janez je bil zadovoljen in se ni brigal za orožnika, ki ga je sunil in pognal naprej. Razlagal si je Manično obnašanje po svoje in mu ni prišlo na misel, da bi utegnila orositi njeno oko zadrega in bojazen in še nevolja, da jo je nagovoril vpričo ljudi uklenjen.

Rozala, ki je spremljala s pogledom Janeza, je ujela njegovo besedo in je ni mogla prenesti.

„Še govori z njo!“ je potožila materi.

Mati je samo vzdihnila, fantje so pa dali Rozali prav.

„Brco bi ji dal rajši gospodični, ko je šel mimo!“ so bili glasni, da jih je mogel Janez slišati.

Od Lesec se je zaslišalo ropotanje koles in sopihanje lokomotive in čez trenutek je zažvižgalo. Vlak je privozil na postajo.

Mati je potegnila Rozalo, da bi vstopili za Janezom, a ju je spet orožnik nagnal.

„Nobeden ne sme zraven. Ločeno od drugih se morava pe-ljati!“

„Zbogom Janez!“ sta zaklicali mati in Rozala in še fantje, Ma-nica pa ga je le od daleč pogledala ...

VII. Pred sodniki.

Janez je sedel na obtožni klopi.

Pred njim je bila miza, na njej križ in ob njem dve sveči. Onkraj mize se je vzbočeno dvigal višji prostor, za katerim so bila visoka vrata in se je sredi njih svetila medena kljuka.

Kljuka se je zganila, vrata so se odprla in sodniki so prišli skozi nje, oblečeni v črne talarje, s črnimi pokrivali in vijoli-časte našitke so imeli. Vsi so bili resni in mrki. Najhujši se je zdel Janezu oni, ki je sedel od vsega početka tam gori na desni: imel je rdeče okraske, ki so se odražali v črnem ko kaplje in lisaste proge krvi.

„Če bo ta odločal, bo hudo,“ je pomislil Janez in kar zazeblu ga je.

Gledal je, kako se razvrstijo, kje bodo sedeli.

Najstarejši sodnik, sivolas je bil in Janezu se je zdelo, da ne more iz njegovih ust trda beseda, ker je bil kljub črnemu talarju in črnemu pokrivalu nekam očetovski, je sedel na sredo naravnost nasproti njemu in ga pogledal tako, da ni vzdržal.

„Predsednik,“ je pomislil Janez in bil vesel, da ni oni z rde-čimi našivi.

Predsedniku na desno sta sedla dva mlajša sodnika, eden pa na levo in še eden, ki ni bil v talarju, je sedel tam zgoraj, kjer se prostor kroži. Tam ob strani je pa mogočno čakal oni, ki se ga je Janez bal, in zraven njega je bil gospod, ki je tudi že pred sodniki prišel od zunaj in se kar sam tja postavil, kakor da je doma.

Janezu je postalo tesno; kakor da mu zmanjkuje tal pod nogami in da se pogreza, mu je bilo in še v grlu ga je tiščalo, ko se je dvignil predsednik in z globokim glasom, ki je odmel po prazni dvorani, otvoril razpravo, oklicujoč slučaj težke telesne poškodbe, katero je povzročil Janez Rožman.

„Janez Rožman!“

Janez je zaslišal svoje ime in je vstal in odgovarjal na predsednikova vprašanja. Povedal je, kdaj in kje se je rodil, očetovo in materino ime, kaj so starši, in še, da je katoliške vere in samski.

„Ali nimajo že vsega tega zapisanega,“ si je mislil. „Hudo natančni so! Mar menijo, da kdo drugi mesto mene tu stoji?“ Skoraj bi se bil nasmehnil predsednikovi svečani radovednosti in resnosti vseh drugih, ki so sveto poslušali njegove odgovore in gledali nanj, ko da jim pripoveduje neznansko pomembne novice, in še onemu tam gori na vogalu, ki je pisal, da mu je pero kar škripalo čez beli papir.

Janez je kmalu izvedel, da so imeli že to zapisano in še več. Komaj sta bila s predsednikom gotova, je poslušal celo zgodbo onega večera in še bolj natančno, kot bi jo mogel in vedel sam povedati. Brali so obtožnico državnega pravdnika, onega z rdečimi našivi.

Ko so končali z branjem, je Janez spet zaslišal svoje ime. Predsednik ga je pozval, naj pove, kako je bilo.

„Kako je bilo?“ je ponovil Janez in glas mu je bil negotov in je zastal, ker nerodno se mu je zdelo, pripovedovati gospodom kakor pri izpovedi svoje skrivnosti.

„No?“ je podrezal predsednik.

Nič ni pomagalo, govoriti je moral.

„Mlinarjevo Manico sem rad gledal in tudi vprašal sem jo, če me mara. Nekaj časa me je marala, čeprav ji ni bilo kaj posebno všeč, da bi čakala še pet let, kakor mi je rekel oče. Potem sem pa videl, od Štefanovega naprej, da gleda za onim od železnice. Prosil sem jo, naj ga pusti v nemar, pa se mi je smejala. Grizlo me je in peklo in sem začel piti iz žalosti in obupa pa še iz jeze, da

očetu kljubujem in da popusti. Tako je prišel dan svetega Valentina, ko imamo na Ovsišah praznik, in žalila me je tako, da sem kar zaškripal z zobmi. Dal sem ji lect, srček, pa ga je vrgla stran. Potem sem pil ves dan na Ovsišah in v Podnartu, da bi žalost in jezo pregnal. Proti polnoči sem šel domov. Nič ne vem, kako, kar gnalo me je proti mlinu. Trkati sem hotel kljub temu, da mi je zjutraj tako napravila. Ko sem bil na cesti kakih sto korakov blizu, sem videl spodaj pri mlinu pred vrati nekaj črnega. Bila sta onadva — Manica — in oni, in sta se stiskala in mislim — poljubovala. Obstal sem, da bi videl, kaj še bo. Pa sta se ločila. Dekle je še postala pri vratih, on pa je prišel na cesto. Ko sva se srečala, me je pozdravil. Kakor da se norčuje iz mene, se mi je zazdelo in me je zgrabilo.

„Na, tu imaš!“ sem mu rekel in ga oplazil, kaj vem kod. Telebnil je pod škarmo in še zaklical: „Pomagajte!“ in utihnil. Dekle je zavpilo tedaj in koj se je pokazala v hiši luč. Jaz sem šel mimo in še slišal, kako je Manica okoli onega jokala in se je Mlinar jezil in klet. Drugo jutro so prišli orožniki pome.“

Janez je obmolknil. Sodniki so ga gledali mirno in poslušali, oni na vogalu je pisal, državni pravdnik je tudi včasih vzel svinčnik, tisti pa, ki ni bil sodnik in je le bil tam gori, dasi na zadnjem mestu, se je zadovoljno smehljaj in si mel roke.

„Ali si imel namen, da ga boš?“ je hotel še vedeti predsednik.

„Nič nisem imel namena, saj nisem vedel, da je pri nji. Samo potrkal bi bil, kakor sem rekel, če bi ne bilo tako prišlo...“

„Kaj pa ono srce in besede:

Kdor jo bo men' jemal,
glav'co bo dal —?“

je še vprašal predsednik in ga gledal, kot bi ga hotel prozreti prav do obisti. „Čudno je, da si izbral tak napis. Ali ni bilo drugih?“

„Nisem nič izbiral. Kramarica je zgrabila med male kruhke, vzela oni srček in mi ga ponudila. „Ta bo zate, je tako lep!“ je rekla in sem ga kar koj kupil, ne da bi prej bral, kaj je na njem

pisano. Ko sem prebral, sem pa mislil: Kakor nalašč, Manica bo videla, kako jo imam rad.“

Predsednik ga ni več vprašal in Janez je sedel.

„Naj pride karkoli,“ si je mislil, „samo da sem preko tega in mi ne bo treba več govoriti o sebi in Manici.“

Res ni več govoril, samo poslušal je in pred njim so vstajali po vrsti znani obrazi in iz njihovih besed je sodil, kako so mu bližnji ali sovražni.

„Zasebni udeleženec poškodovanec Viktor Petrič ni navzoč. Prečita se njegova izpoved!“ se je oglasil predsednik in Janez je poslušal, kako govori aspirant o Štefanovem pri Turku v Rovtah, kako je postal že prej pozoren na podeželsko krasotico, zlasti ker je vedel, da je bogata, da mu je usodnega večera Manica pripovedovala o srčku in napisu in ga prosila, naj se pazi pred Janezom. Smejal da se ji je, a da je imela prav, kar se je izkazalo, ko je odhajal od nje. Ker je bilo temno in se je vse nenadoma zgodilo, ne more z gotovostjo povedati, ali ga je udaril samo z roko ali s čim drugim. Pod udarcem je kar omahnil in se zvrnil globoko pod škarpo, odkoder so ga spravili Mlinarjevi, pri katerih se je zavedel z neznansko bolečino v nadlaktju.

In še je slišal potem mnenje zdravnikov izvedencev, ki so poročali o poškodbi. Čudne besede so bile vmes, ki jih ni razumel, a dobrega si ob njih ni obetal. Kar je razumel, je bilo, da je poškodba težka, in še mnenje, da ni verjetno, da bi jo povzročil sam padec.

„Priče so bile zaslišane v Radovljici. Dvajset jih je bilo. Njihove izjave se prečitajo!“ je dejal predsednik.

„Manica Strnad, zaslišana o težki poškodbi Viktorja Petriča, aspiranta v Podnartu, v noči 14. februarja t. l. izpove pod pri-sego...“

Janez je posluhnil, srce mu je bilo hitreje in ne ene besede ni preslišal. Izvedel je, da ga je Manica res rada videla, da je mislila na Rožmanov dom z veseljem, a ker je bilo predolgo čakati in se ji je Janez zameril na Štefanovo, ko ji je oponašal gospodično,

je rajši prebrala in se odločila za Petriča, ki ji je obljubil, da jo še tekom enega leta, ko postane asistent, poroči. O napisu je menila, da je nalašč takega zbral, da jo ostraši. Janeza ono noč pred dogodkom ni videla, šele ko je Petrič zaklical na pomoč, ga je opazila, kako je hitro šel po cesti, in koj ji je prišel na misel napis na lectu. Preveč je bila razburjena, da bi mu kaj rekla, ker je letela k Petriču, boječ se, da je na mestu mrtev, ker se ni oglasil več.

Izjav ostalih prič, kakor so bile ugodne in so ga hvalile, Janez ni poslušal. Maničina izpoved je vsega prevzela in nič ni bil lud nanjo. Samega sebe je krivil, prav ji je dajal in še mislil, kako jo bo prosil odpuščanja za ono žalitev v Rovtah, in je upal, da bo potem spet vse dobro, samo če oče popusti. V teh mislih mu je le kakor oddaleč in kakor da se njega ne tiče zvenelo prazno in plehko mimo ušes, ko so brali ovadbo orožniške postaje, njegove rojstne podatke po župnem uradu in še pismo o glasu, ki ga je dalo županstvo in je bilo od konca do kraja pohvalno, kot bi ga naročil in bi si sam boljšega ne mogel dati.

Iz misli na Manico ga je predramil predsednikov glas in bil je spet v dvorani.

Predsednik je naznanil konec dokazovanja.

„Hvala Bogu, zdaj se odloči in mi ne bo treba dalje tu sedeti, da bi zijali vame!“ je bil Janez vesel in mirnodušno je gledal na predsednika in do smeha mu je bilo, ko je videl, kako je neugnana zgodnja muha spet in spet sedala visokemu gospodu na nos in se ni brigala, da nagaja predsedniku deželnega sodišča, ki je v vsej svoji časti in dostojanstvenosti ni mogel pregnati in ukrotiti. „Če bi jo pustil pri miru pa mene poklical, bi zamahnil z roko in jo ujel in rešen bi bil. Tako ga utegne prokleta muha spraviti v slabo voljo in tisti, ki bo trpel in plačal, bom jaz!“ je še modroval.

„Visoki sodni dvor!“

Janez je zaokrenil glavo in nič več ni mislil na muho, ki se je je predsednik še dalje otepal. Kakor bi se dotaknil oster nož kože nad srcem, mu je zastalo in pridržal je dih. Gospod z rdečimi našivi je spregovoril in ponavljal celo zgodbo ter poudarjal z očito

sovražnostjo napis na lectu, ki da je bil namenoma izbran in da je imel on, Janez, že takrat načrt, kako spravi tekmeča s pota. Za to da govori tudi dejstvo, ker je čakal na cesti in ni šel naprej, in končno se je skliceval še na zdravnike, ki ne izključujejo možnosti, da bi bila povzročena poškodba roke in glave neposredno po udarcu.

„Toda brez ozira na to možnost, visoki sodni dvor, je jasno iz navedenih dejstev, da se je v obtoženem dolgo kuhalo in da je premišljeno delal, ker je hotel udejestviti svoj namen. Imamo tedaj slučaj nameravane težke telesne poškodbe in predlagam zato sodbo po § 152 kazenskega zakona.“

Tako je končal državni pravdnik in Janezu se je meglilo pred očmi in nič drugega ni videl, ko same številke stodvainpetdeset in so bile rdeče, kot bi jih nevidna roka pisala s krvjo, z njegovo krvjo, ki jo želi hudi gospod z rdečimi našivi.

Se oni, ki ni bil sodnik in je prišel od zunaj in se usedel poleg gospoda z rdečimi našivi in je bil kakor doma, se je oglasil. Gladko mu je tekla beseda, ko da bi imel namazan jezik. Dajal je v vsem prav državnemu pravdniku in je še posebej poudarjal težko poškodbo, ki utegne Petriča spraviti ob kruh, ker če bi se roka temeljito ne pozdravila, pač ne bo mogel opravljati železničarske službe. „Kot zastopnik zasebnega udeleženca predlagam povračilo odškodninskih zahtevkov v znesku 500 goldinarjev, kar v primeri s težkimi poškodbami in bolečinami niti ni odgovarjajoča vsota, ki bi mogla le deloma kriti možne, za poškodovanca življenjsko katastrofalne posledice.“

Janez je poslušal Petričevega odvetnika in kesal se je, da ni tudi on zahteval zagovornika, ki bi ga gotovo s svojo spretno in gladko besedo branil in opovrgel vse ono, kar je poudarjal gospod z rdečimi našivi in še Petričev doktor.

Predsednik je vstal in vstali so sodniki in velika vrata so se odprla. Odšli so v posvetovalnico.

V dvorani je zavladal mir. Janez je obsedel na svojem mestu in strmел v vrata in čakal je, kdaj se odpro. Kot večnost so se mu

zdeli trenutki in najrajši bi, da bi ga sluga, ki je neslišno stopil k oknu in gledal na ulico, kar odpeljal, ker je vedel, da ga ne čaka nič dobrega... Muha, ki je obletavala in nadlegovala predsednika, je pribrenčala na okno in se nekaj časa mirno sprehajala po gladki šipi; nakrat se je začela vznemirjati in se zaletavala ko omotična v steklo, dokler se ni tako odbila, da je padla na tla, odkoder se je čez trenutek dvignila in brenče priletela Janezu na čelo in se mirno sprehajala po njem, kot bi hotela izvedeti, kakšne misli obhajajo ubogega obtoženca. Janez jo je začutil, plosknil je z roko čez celo čelo, da je odmelo in se je ozrl sluga nanj in še gospod z rdečimi našivi in Petričev zastopnik.

„Muho sem ubil,“ je opravičil Janez za resnost dvorane neprimerni plosk.

Tedaj se je spet zganila medena kljuka v vratih, ki so se odprla. Predsednik in sodniki so se vnovič razvrstili na vzvišenem prostoru.

Obstali so. Predsednik je pogledal Janeza in spregovoril. Njegova beseda je bila slovesna in resna, kakor je bil slovesen in resen sam predsednik ta trenutek in ž njim vsi, ki so ga gledali in poslušali.

„V imenu Njegovega Veličanstva!

J a n e z R o ž m a n ,

rojen 15. junija 1845 na Česnjsici, tja pristojen, rimsko katoliške vere, samski, posestnikov sin, piše in bere ter še ni bil kaznovan,
j e k r i v ,

da je v noči od 14. na 15. februarja 1880 o polnoči na cesti ob Lipnici v sovražnem namenu napadel Viktorja Petriča, železniškega aspiranta v Podnartu, in ga tako udaril po levem nadlehtju, da mu je nalomil roko nad komolcem, pri čemer se je Petrič opotekel in zdrčal po škarpni dva metra globoko ter se ob tem padcu pobil tudi na glavi. Prizadejal mu je s tem težko telesno poškodbo, ki ga je motila na zdravju in v izvrševanju poklica do 20 dni.

S tem je zakrivil hudodelstvo težke telesne poškodbe po § 152 kazenskega zakona in se

o b s o d i

po § 154 k. z. z uporabo § 54 k. z. na dva meseca in pol ječe, v katero kazen se mu všteje po § 55 a k. z. zavarovalni preiskovalni pripor, po § 369 kazenskega pravnega reda v plačilo 250 goldinarjev odškodnine zasebnemu udeležencu Viktorju Petriču in po § 389 k. pr. r. v plačilo stroškov kazenskega postopanja in izvršitve kazni.

Zasebni udeleženec se glede presežka svojega zahtevka zavrne po § 366 k. pr. r. na civilnopravno pot.“

Od besede do besede je poslušal Janez razsodbo, beseda za besedo ga je rezala in ob sleherni mu je bilo, ko da stoji na žerjavici in da sproti gine. Ob svečani resnosti predsednikovega glasu je klonil in ves njegov gorenjski ponos in zavest, da je bil v pravici, ko se je postavil za svojo ljubezen, sta plahnela.

Predsednik še ni bil pri kraju, a Janeza razlogi, s katerimi je utemeljeval razsodbo, niso več dosti zanimali, ker je z njimi ponavljal le ves dogodek, kakor ga je sam povedal in so ga izpovedale priče. Čudno se mu je vendar zdelo, da predsednik, o katerem je menil, da mu ne bo sovražen, poudarja samo obtežilne okoliščine in da med razlogi podaja take podrobnosti, kot bi videl njegove misli od vsega početka in bi bil povsod zraven. Kljub obsodbi, ki ga je težila, kot da ga pritiska železna pest k tlom, je rastle v njem občudovanje in spoštovanje do mož pravice, ki vidijo in vedo, kar drugim ni dano.

„Z ozirom na povedano,“ je zaključeval predsednik, „smatra sodišče, da vsebuje dejanje, katero je zakrivil današnji obtoženec vse zakonite znake hudodelstva težke telesne poškodbe po § 152 k. z. Izrek o krivdi je torej utemeljen.

Kazen je bilo odmeriti po § 154 k. z. z ječo od šestih mesecev do enega leta. Olajševalno se je smatralo delno dejansko priznanje, razburjenost in neoporečnost, kot obtežilno pa nič. Z ozirom na prevladajoče olajšalne okolnosti in ker je pričakovati, da se bo

obdolženec poboljšal, se je pri odmeri kazni uporabilo določilo § 54 k. z. in kazen znižala pod najnižjo mero.

Kazen je krivdi primerna.

Izreki o odškodnini zasebnemu udeležencu in o stroških kazenskega postopanja in izvršitve kazni temelje na navedenih zakonitih določilih.“

Slovesnoresni glas predsednikov je utihnil in čez trenutek je Janez slišal:

„Ta sodba se vam daje na znanje s poukom, da morete zoper njo prijaviti vzklic radi kazni ali ničnostno pritožbo. Tako vzklic kot ničnostno pritožbo morate prijaviti v treh dneh po objavi, v nadaljnjih osmih dneh pa izvesti.“

Janez je pomislil, ali bi se pritožil. Nemogoče se mu je zdelo, da bi po vsem, kar je slišal in kakor so ugotovili, mogel kaj doseči. Bal se je stroškov, ki bi še narastli in bi moral vendarle odsedeti.

„Bolje je, da ne mešam!“ je pomislil in sklenil.

Predsednik ga je vprašal:

„Ali sprejmete kazen?“

„Sprejmem!“ je odgovoril Janez s podmolklim glasom in, ko so sodniki izginili in sta gospod z rdečimi našivi in še oni, ki je bil v dvorani kakor doma in je zastopal Petriča, odšla, je stopil k njemu sluga in ga odpeljal v pritličje, kjer so se za njim zaprla težka hrastova vrata, na katerih je črnela številka sedem.

VIII. Rožman orje in seje.

Vrbje ob Lipnici je bilo v mačicah; po travnikih, koder je bila napeljana voda, so rumenele že zlatice in se belili pod grmičjem zvončki, trobentice so se kosale z zlaticami, jetrnik je plavel in vijolica se je skrivala v melinah ob cesti, iz prisolčne rebri se je bahal že dren in črni trn se je odel v belo cvetje.

Drozg in kos sta se že v ranih jutrih kosala vsak s svoje smreke, ščinkavci so ob hišah ščinkali in se gizdavo sprehajali okoli

hiš in v zeleni travi — solnce je že grelo; nastopila je po ostri zimi zgodnja pomlad.

Ozimina je temno zelenela ob njivah, ki so jih orali za jaro setev. Vse je bilo živo, vse se je gibalo.

Tudi na Češnjici.

Rožman je bil zapregel konja in je oral za krajem. Rozala je vodila, oče je pa sklonjen držal plug, ki je rezal črno zemljo, iz katere je puhtelo kakor meglica v sveže jutro. Vrane so priletele iz gozda in sledile oraču ter iskale črvov in ogrcev. Ko so se na ozarah ustavili in obrnili in je bila prišla katera preblizu, je napravila dva, tri korake, razširila krila in se dvignila ter odletela na bližnjo črešnjo, ki se je mogočno košatila tam na ledini in se spustila na najvišjo vejo v vrhu, da se je upognila pod njo.

„Počasi gre letos, oče!“ je menila Rozala.

„Počasi!“ je rekel Rožman.

„Lansko leto smo tudi z voli. Od dveh krajev, pa je njive kar naenkrat zmanjkalo, kakor je velika.“

„Res je, pa si pomagaj!“

„Počakali bi, pa bi po praznikih. En teden prej ali potem!“

„Je že boljše tako! Bo videl, da tudi brez njega opravim!“

„Pa bi še koga naprosili, da bi šlo bolj hitro in bi se sami ne mučili tako!“

„Ni sile. Dokler more in zmore človek sam, ne kaže iskati tuje pomoči. Tuja pomoč je in, če si jo enkrat privoščiš, postane vsiljiva in ujedljiva, da se je težko otepaš.“

„Kaj to vam, oče!“

„Mlado si, dekle, kar mene poslušaj; je že prav, da opravimo sami!“

Obrnila sta in spet molčala vso dolgo brazdo in še po dve, po tri sta zvrnila in toliko, da sta še kaj rekla.

„Videl bo, ko pride, da so moje roke še trdne, da imam še moči in da nisem že za kot. Pet let sem rekel, da bo moral še čakati. Pa sem rekel premalo. Več bo čakal, nalašč, da si bo zapomnil, kdaj je napravil očetu žalost in še sramoto s svojo trmo.“

Ali ga bo spametovalo? Rajni je bil le boljši! Na, pa mi ga ubijejo tam doli v Bosni, ko je kazalo, da pojde doma tako po ko vrvice. Trije delavci pri hiši, česa bi se ustrašili, kaj bi se nam upiralo in ustavljalo! Ko bi po njivah in travnikih opravili, pa v hoste, da ne bi po zimi samo polegali. Par let bi lahko sekali v Brezovski grapi, pa bi se težko kaj poznalo, tako je vse lepo zarastlo, potem pa pod Jamnikom in še tam gori na nemiljsko stran. Kaj bi se človek branil denarja in odlašal s sekanjem!“

Tako je mislil in mislil Rožman. Z njive je prišel v gozde, od Janeza k Alešu, ki gnoji bosansko prst, in celo pozabil je na vso sedanost in računal, kakor bi bili trije.

„Oče, še štirinajst dni, kaj ne?“

Vprašanje ga je zdrnilo iz misli. Videl je in bridko občutil, da je sam.

„Bo že kaj takega!“

„Da bi bil vsaj za veliko noč doma!“

„Bomo tudi brez njega prestali!“

„Kaj pa češenjsko bandero pri procesiji? Zmerom ga je nosil Janez.“

„Je dosti drugih, naj preberejo!“ je bil oče kratek, skoro zadirčen, ker ga je neprijetno zgrabilo, ko je pomislil na veliko soboto popoldne. Iz roda v rod so nosili Rožmanovi bandero češenjskega patrona, ki so mu zidali cerkev tam gori na holmu onkraj hiše na lastnem svetu, letos ga pa ne bo nosil Rožmanov. Ta misel mu je bila tako bridka, da je zgolj radi nje želel, da bi se fant do praznikov vrnil.

Zorala sta.

Izpregel je konja in ju privezal k vozu, s katerega je vzel velik sevnik in stopil je z njim na njivo in korakal vzravnano po nji, zajemal z desnico in jo v zamahih premikal. Zlato zrnje je padalo v črno prst.

Kdor bi ga videl, kako je sejal, bi menil, da ni srečnejšega in zadovoljnejšega človeka pod božjim solncem. Obraz, ki je prej pri oranju še temno gledal, je prevzela vidna radost in pregnala vso

trpkost z njega. Utrujenost je pozabil; očitvidno je bil vesel, da je zmožel toliko dela. Niti vranam ni zameril, ki so izrabile ugoden trenutek in se za njim nasitile.

Ko je bil s posetvijo gotov, je vpregel v brano in povlekel preko njive, da so se razsule kepe in zakrile seme, kateremu je želel božjega blagoslova, ko je zvonilo za poldan in je bil končal.

„Hvala Bogu,“ je rekel, „pa je spet en kos opravljen!...“ Popoldne je šel v Dole.

„Preženeš se, končaš se! Odloži na jutri!“ ga je prosila žena. „Odlog je ubog!“ je rekel in zapeljal z dvorišča na pot in krenil v Dole, kjer je imel njivo in travnik, ki bi redila tri bajtarje.

Rozala je šla za njim in tudi Rožmanka, ki je dopoldne doma prebiralala in rezala na koščke semenski krompir, je šla, da bi nametala.

Ko je stopala Rožmanka nizdol proti njivi, se je prikazala po poti iz gozda Potovka in že oddaleč pozdravljala:

„Bog daj, mati Rožmanova, Bog daj! Lejte, prav k vam sem bila namenjena, gotovo so vam pute toliko nanesele, da vam jajčeka preostajajo. Veste, draga so zdaj proti prazniku. Tri za šestico, pomislite. Pogledam pa še okrog in stopim še v Rovte in na Njivice. Pridem pa zvečer nazajgrede, če je kaj prida, ali pa počakam še kak dan, da se jih nabere več, kaj ne, mati Rožmanova? To vam gre trda z delom zdaj, ko ni Janeza. Oh, pa veste, toliko bi vam imela povedati! Oni s postaje se je že vrnil iz Ljubljane. Pa ga ni spametovalo. Sem ga že videla pri Mlinarju. Kaj dete, ali misli zares? Mlinar mu drži roko in še ponosen je. Manica je tudi zadovoljna, a po Janezu ji je le težko, ker se je tako napravilo. Rekla mi je, da ga je imela rada, le čakati ni marala tako dolgo. Mislila je, da bi ga podražila z onim, da bi bolj pritisnil na očeta. Oh, to so vam danes dekleta navihana! Na, vidite, sedaj pa, ko nori oni za njo, si misli, bom pa tega. Tak je svet danes, mati Rožmanova, vidite. Joj, joj, joj! Pa prav vam, da se je moralo to primeriti! Oh ta vaš Janez, ki je bil tako pameten, da mu ni bilo para. Veste, mati Rožmanova, kar je res, je le res, oče so pa le pretrdi.

Lahko bi že dali Janezu, če ne letos pa drugo leto, da bi se lahko oženil in bi dobili nevesto. Saj vi sami tudi ne morete več vsega. Rozala že pomaga, Rozala, a posel je le posel. Vidite, če bi oče tako ne zadrževali, bi dobil Manico. Lepa je, pa kaj to, pripravna je tudi, pripravna, in Mlinar ji bo štel! Kakor nalašč bi bila za vas. O, saj se lahko še vse napravi. To kar se je zgodilo, pozabite! Kaj bi ne pozabili, saj se drugod tudi dogajajo taki pretepi. O jaz vem, ki obredem vse vasi. Takrat je malo besed, pa se poleže in je dobro. Pa zbogom, mati Rožmanova, oh pa veste, še toliko bi vam povedala! Bom pa zvečer ali čez kak dan, da vas ne bom zadrževala. O, to je dela zdaj na pomlad na takem gruntu!...

„Je, je,“ ji je pritrdila Rožmanka in zavila na njivo, Potovka pa je urno stopicala proti vasi in še sama s seboj mrmrala: „Vse je na polju, povsod bodo zaprta vrata, slabo pot bom imela.“

Tam doli z Dolov pa je zaslišala, kako je zaklical Rožman, ki se je ustavil sredi njive:

„Potovki bi trebalo obesiti burovž, da bi se ji človek pravočasno ognil! Dolga je ko štiridesetdanski post.“

Rozala se je zasmejala. Njen smeh je Potovko razdražil bolj ko Rožmanova beseda. Obrnila se je in zaklicala kakor sraka, ko se dere:

„O ti dedec ti, ali nimaš drugih skrbi, kakor da se tako salamsensko obregaš obme!“

Tako jo je vrnila in se zadovoljno nasmejela; Rožmanu se ni zdelo vredno, da bi ji zasolil drugo, ker je bil tudi zadovoljen, da je izginila za ovinkom. In zadovoljen in dobre volje bi ostal, ker mu je šlo delo od rok, pa je začela žena s Potovkinimi novicami. Celó se mu je zmračilo in nobene več ni rekel. Tudi Rozala se ni več smejala...

IX. Besede in resnica.

Potovka je govorila resnico. Aspirant Petrič se je vrnil iz Ljubljane in se ni spametoval. Smejal se je, ko ga je dobrodušni načelnik pozdravil in ga vprašal, če bo še vasaóval in se v nevarnost

podajal. Kakor bi se ne bilo nič zgodilo, je hodil okoli, ko je opravil svojo službo in bil prost.

„Nobenega sramu nima, nič kaj prida ne bo!“ so ga obsodili ljudje.

Pa se je tudi tej sodbi smejal, ko mu je prišla do ušes. „Nič novega mi ne povedo,“ si je mislil, „saj so mi profesorji deset let na gimnaziji to trobili in je skoraj res. Če bi kazalo, da bo kaj iz mene, bi bil ostal še kako leto na Dunaju in bi se ne dolgočasil v pustem Podnartu.“

Posedal je pri Podnartovcu, zavil včasih preko Sаве v Podbrezje k Frencku, kjer se je ob dobri kapljici dodobra razživel in razigran vračal. Pa je stopil potem še proti mlinu in modroval z Mlinarjem resno in tehtno in bil kakor domač. Pri Mlinarjevih je vedno verjel v svojo prihodnost in na dolgo in široko razkladal, kaj ga še čaka in kaj še vse doseže.

„Pa bi bilo le boljše, če bi bil študiral naprej...“

„Potem bi me pa tu ne bilo. In kar je res je res, veste, nisem rojen za jezičnega dohtarja, da bi ljudi odiral. Rajši si tako služim kruh. Če bi študiral, bi ga še ne imel. Staremu bi bil še vedno na ramah. Je že tako sitnaril!“

„Šola je draga...“

„Draga, draga...“ je pritrdil in razlagal, koliko dene že lahko h kraju, medtem ko pridejo njegovi sošolci suhi ko poper in goli ko miš šele čez nekaj let komaj v službo.

„Veste, kaj sem napravil?“ je začel nekega dne.

„No?“ je čakal Mlinar in bila Manica radovedna.

„K Južni železnici sem prosil.“

„Potem pojdeš iz Podnarta?“ je Manica skoraj zajokala in prebledela.

„Pojdem, da pridem prej pote Mana, ko si tako nepočakana!“ se je sladkal in jo obenem podražil.

„Kaj da si prosil stran?“ je hotel vedeti Mlinar.

„To je tako, oče. Prvič mi je po oni zadevščini z Rožmanovim Janezom malo zasmrdelo in so mi nekako namignili, da bi bilo

boljše, če bi... no, kako bi rekel, prosil k Južni... Pa sem premislil: „Ne bi bila slaba!“ Pri Južni, veste, vse hitreje napredujejo in tudi boljše plačajo...“

„Prej pa nisi mislil na to in nisi vedel?“

„Človeka včasih pozno pamet sreča in, če ga ne, mu jo neredko ubijejo drugi v glavo,“ je odvrnil Mlinarju, ki ga je s svojo besedo kakor pograjal, in je videl, da mu novica ni všeč. Tudi z odgovorom ni vedel Mlinar kam.

„Kdaj pa misliš iti?“

„Hm, nič ne vem, čez mesec, dva meseca ali pa jutri. Ko bodo pač gospodje prošnjo rešili. Lahko pa tudi ostanem, če bi pri Južni nič ne bilo.“

„Ali res? Ostani, ostani rajši!“ je oživila Manica, ki je zamišljena in žalostna sledila pogovoru.

„Viš, saj tudi tako ne bi bil za večno v Podnartu. Železničar mora biti vsak dan pripravljen na pot. To je sitno, a nič ne maraj, si bomo že znali pomagati, da se kje ustavimo.“

Manica ni bila nič kaj zadovoljna. Mlinar je zazehal in menil, naj napravi, kakor ve in zna, samo da bo prav, pogledal na uro, ki je nihala na steni ob vratih, in spet zazehal in zehajoč zategneno ugotovil, da je že pozno, ter povedal, da gre spat.

Ostala sta sama.

„Kar nič žalostna ne bodi, Manica, saj ne boš dolgo sama,“ je Petrič tolažil dekle in jo privil k sebi. „Poglej, kako te imam rad,“ je rekel in jo poljubil.

„Bojim se, da pozabiš name, ko pojdeš,“ je rekla in oči so se ji orosile in jih je bila sama vdanost, ko jih je vprla vanj in čakala odgovora, ki naj bi ji pregnal strah.

„Kako bi mogel pozabiti, ko sem vesel, da sem te dobil in je vse domenjeno,“ je bil Petrič ves prisrčen in ji privil glavo na svoje prsi in jo božal.

„Gosposke te premotijo,“ je dahnila.

„Maram za nje! Take božje stvarce, kakor si ti, ne dobim, če bi jo z lučjo iskal ob belem dnevu.“

„Norčuješ se.“

„Kaj bi se norčeval, saj sem videl dosti sveta in res je, kar pravim. Bog mi je priča, no! Zdaj pa pusti žalost in bodi vesela, kakor si bila drugekrati, ko je bilo tako lepo in sva se ljubila ko dva ptička brez skrbi in črnih, žalostnih misli.“

„Ne morem, bojim se, težko mi je!“

„Potem pa grem!“ je rekel in vstal.

„Ne, ne, posedi še!“ ga je prijela za roke. „Saj bo tako pusto potem, ko te bom morala čakati.“

In ko je sedel, se ga je oklenila krčevito, kot bi hotela pokazati, da ji brez njega ni življenja, da bi jo spravil v obup, če bi jo pustil samo, ko se je zaradi njega izločila iz družbe domačih deklet in fantov in prenaša njihov posmeh in njihove pikrosti, a je le srečna, ker ga ima. Drhtela je v njegovem objemu kakor drobna ptička, ki jo je ujel poniglav pastirček in jo drži v rokah in jo ogleduje ter je je vesel.

Ura na steni je nihala in nihala in tiktakala in tikatakala in bila; nista se zmenila zanjo, nista je slišala. Poslušala sta utripe srca in zdrznila sta se še le, ko se je v mali sobici premaknil oče in se oglasil:

„Kaj si še pokoncu, Mana? Dosti je že vasovanja!“

Petrič je pogledal na uro in se začudil:

„Na eno gre žel!“

Vstal je in Manica je stopila ž njim in zaprla vrata, ko je odšel...

Aspirant se je vračal proti domu zadovoljen. Polagoma je stopal in si požvižgaval; ni se mu mudilo nikamor in vesel je bil lepe mrzle noči in spokojnega miru, razlitega nad dolino, ki ga ni motila niti Lipnica, vijoča se med vrbjem pod cesto.

Kakor bi razmišljal o vremenu in usodi pomladnega cvetja, se je naenkrat zavedel, da žvižga pesem o slani, ki je padla na zelene travnike in je pomorila vse žlahtne rožice.

Zasmejal se je in, kakor bi se ustrašil svojega smeha, ki ni bil prav nič pomladno mehkega in ljubeznivega, se je ozrl, da bi presodil,

če bi ga mogla slišati Manica, ako bi ji padlo v glavo, da bi odprla okno in še gledala za njim.

„V sladkih sanjah spiš kraljica,“ se je domislil podoknice, ki jo je v mestu tolikokrat pel. „Le spi in sanjaj in bodi v sanjah srečna, deklica naivna, igračka moja lepa v teh pustih dneh! Saj sem te ljubil, kakor bi te nihče, in plačal sem ljubezen, drago sem jo plačal. Aspirantsko leto je šlo k vragu in, če ne bo pri Južni nič, tudi železničarski kruhek. Pa mi le ni žal. Nova avantura, lepa dogodbica, še postavljaj se bom ž njo in zabaval prijatelje, ki radi poslušajo take romančke, zlasti če jim priložiš soli in popra, da ščegečejo.“

Vse to je bilo v smehu in zato se je ozrl in, ko je stopal dalje, ni več žvižgal, ni nadaljeval pesmi, ki pravi, da fantu ni za rože, če jih slana pomori, pač pa za dekle, če bi ga zapustila.

Gori v gozdu pod robom se je oglasila uharica s svojim zagleglim, ujedajočim glasom in prhutnila visoko nad cesto na oni breg pod Ovsiše, kjer se je z visoke smreke samotarke zopet javila, nepretrgoma ponavljajoč svojo zloveščo pesem, kot bi prav nalašč hotela vznemirjati lahkoverne duše, ki tolmačijo njeno vasovanje z bridko smrtjo.

Tudi Petrič je mislil na vražo, ko je zaslišal uharico, a ni ga zazeblo; kakor je bil njen glas v mirni noči čudno neprijeten, se je nasmehnil:

„Ti vražji ptič! Kakor bi vedel za moje misli, se je oglasil, da zapoje žalostno slovo moji kmečki ljubezni. Konec, kakor se spodobi in se bere v povesti.“

In je zavil za ovinek in ni slišal več nočnega ptiča, pač pa rezek žvižg lokomotive tovornega vlaka, ki se je tam doli od Sv. Jošta bližal Podnartu in sopihajoč in ropotajoč motil nočno tišino.

X. Pismo.

Ko so utihnili veliki teden zvonovi in so se v jutro, opoldne in zvečer oglašale iz zvonikov raglje, je bila Lipniška dolina po-

seбно tiha, ker je počivalo delo na polju in niso škripali težko otovorjeni vozovi po cesti, da bi motili mir, ki je bil poln prazničnega pričakovanja.

Tudi na Češnjici je bilo mirno.

Ljudje so popustili polje in hodili k božjemu grobu na Ovsiše, doma, na kmetih in na kajžah, pa so v hišah, ki so se že skrivale pod cvetočimi črešnjami in hruškami, čedili, kuhali in pekli in se pripravljali na veliko noč, katere se je veselilo veliko in malo, staro in mlado, kot da pride ž njo novo, lepše življenje. Mirno je bilo vse, a iz oči je sijalo veselje, kot bi se vanje prelilo smejoče se nebo z vso pomladno razigranostjo, ki je šelestela v mladem zelenju, katero je sililo že visoko pod Jamnik in Jelovico.

Pri Rožmanovih je bilo tudi tiho, a nič prazničnega, dasi je v hiši dišalo po peki; na klopi je čakal v jerbasu velik kolač na blagoslov in oče je prinesel iz zelnika hren, ki ga je Rozala oprala in tudi že položila v jerbas. Mati je imela opraviti še v kuhinji, odkoder sta prijetno širila svoj vonj obilna gnjat in dobro stisnjen želodec, ki sta se kuhala v velikem loncu; v veži za mentrgo je sedela Rozala in rdeče barvala piruhe, oče pa je pred hišo ogledoval mlada drevesca, ki jih je bil proti koncu zime vsadil, ali so se prejela in kako bo z njimi.

Oče je bil tih, mati je bila tiha, le včasih je vzdihnila, in tudi Rozala je molčala pri svojem delu. V hiši je bil pravi veliki petek. Vsi so mislili eno, vsem trem je bilo težko po Janezu, a molčali so, da ne bi postala žalost v besedi glasna in prešla še v večjo bridkost. Tako so bili vsi zatopljeni in se niso hoteli drug drugemu izdati in so spregovorili le, kar so morali. Minil je dan in noč je odela zemljo s tako gluho tišino, da bi slišal biti srce.

Luči po hišah so ugasnile in okna in okenca so kot dremotne oči gledale v mesečino, ki je bila razlita preko pokrajine. Iz Rozaline kamrice je medlo prosevalo skozi rdeče zastrto okno. Za majhno mizo je sedela ob sveči in pisala. Ves dan je mislila na Janeza in ugibala, kako bi mu pripravila vsaj malo velikonočnega veselja, ko mora biti revež sam daleč od doma, zaprt v neprijaznem

prostoru, in mogoče nima nikogar, ki bi mu privoščil prijazno besedo na samo sveto veliko noč, ko je vse veselo in praznično. Mislila je in ugibala in slednjič uganila. Sklenila je, da napiše Janezu dolgo pisemce in mu pove, kako je doma vse žalostno in pusto, ker ga ni.

Dolgo je Rozala premišljevala, preden je zastavila pero, ki ji je v šolskih letih dokaj dobro teklo. Nemirno ji je bilo srce, ker pisma je pač že pisala domov in prijateljicam včasih, a fantu še nobenemu. Kakor je bila drugače pogumna in moška, je postala ob razgrnjenem papirju, kateremu naj zaupa čisto navadne reči in žalost, ki je v hiši, vsa boječa in skoro zmedena. Da bi pustila pisanje? Janez, ki je tako zapuščen, se ji je smilil. Le kako začeti? Če zapiše „Ljubi Janez“, bo skoro preveč in bo koj kaj mislil. „Dragi Janez“ pa tudi ni dosti manj. Premišljevala je in premišljevala in, ko je videla, kako se sveča taja, se je zbala, da bi ji prej dogorela, preden bi pismo skončala. Zato se je odločila:

„Naj misli kar hoče, saj rada ga pravzaprav res imam, čeprav ne bo mislil nikdar name!“

In je začela pisati.

„Dragi Janez!

Jaz primem pero v svojo desno roko in iz mojega srca Ti pošiljam pozdrave čez gore in planjave do bele Ljubljane, kjer to moje pismo ostane. Povedati Ti imam, kako je žalostno pri srcu vsem nam in kako je pusto, da ni izreč, kar Tebe doma ni več. Mati so žalostni, da se Bogu usmili, oče pa glih tako v tej sili, čeprav so rekli, da ti te sramote ne bodo odpustili in so se hudo jezili, ker bo treba še denarja šteti, kakor so iz Ljubljane pisali, kjer so tebi tako kazni dali. In še to ti povem, da smo vse sami zorali in posejali, ker oče niso marali, da bi pri sosedih barali, da bi prišli pomagat, in tako je bilo dela polne roke, pa je vseeno šlo vse. Očetu se pa vidi in pozna, da so stari in da bodo omagali, če se bodo tako naprej gnali in pehali. Še to novico ti moram zapišati, kakor se govori, je moral oni iz Podnarta iti in zdaj se Mli-

narjevi vse smeji, ki je mislila, da gosposkega dobi. Za veliko noč bo pri nas tudi žalostno kakor še ni bilo nikoli tako, ker tebe domov še ne bo. Pa mislim, da pride kmalu oni dan, ko boš na frajost dan in prideš domov in bo spet vse prav. Zunaj že petelini pojo, je znamenje, da urce proti dnevu gredo, zato sklenem to svoje pisanje in ti pošiljam še eno pozdravljanje in ti voščim praznike, da bi bilo veselo tvoje srce.

Rozala.

Ko je spisala pismo in odložila pero, je svoje pisanje spet in spet prebrala in bila je zadovoljna, da se ji je tako posrečilo. Nič se ji ni zdelo preveč in nič premalo. Še je vzela pero in z drobnimi pikicami ozaljšala svoje ime in, ker se ji je ob njem olepšava obnesla, je okrasila prav tako tudi besedi Dragi Janez v začetku pisma in ga je nato vnovič prebrala. Zaželela je, kakor je včasih slišala, da pišejo, da bi bila drobna ptičica in vzela pisemce v kljunček pa odletela ž njim proti Ljubljani, kjer bi potrkala na okno in bi Janez odprl in ji vzel popisani list in bil vesel.

Pa je vedela, da mora na pošto, in je napisala še naslov. Ime je že napisala, a ko je prišla, da bi napisala „v zaporu na Žabjaku“, se ji je pero ustavilo, oči so se ji orosile in solza ji je zdrsnila preko lic in padla na papir. Pobrisala jo je in sušila ovitek ob sveči.

„Če bi me kdo videl, kaj bi si mislil in kaj bi rekel!“ jo je spreletelo in kakor sram je je bilo.

Potem je pa le napisala, dala pismo v kuverto, jo oślinila in zalepila ter šla trikrat, štirikrat krepko z roko preko nje, da bi lep bolje prijel in držal. Bala se je, da bi sicer kdo ne odprl pisma in izvedel, da je ona pisala Janezu, ter bi potem raznesel po celi dolini. Ne, za ves svet bi ne marala tega, pogreznila bi se od sramu... Še to jo je imelo, kako preda pismo, da ne bi kdo opazil in potem domneval bogvekaj. Kolikor je ostalo še noči, je mislila samo o tem.

„Župnik pridejo dopoldne, da blagoslovijo žegen. Zato je treba spraviti vse v red. Pri nas se bodo gotovo ko ponavadi kaj

ustavili," je povedala Rožmanka Rozali, kar je dekla že vedela. Bolj vesela je bila, ko ji je rekla, naj se koj napravi, da pojde v Kropo po goveje meso, ker da se spodobi za praznike goveja juha, čeprav misli oče, da bi tudi s suho opravili.

„Koj pojdem, koj," je bila Rozala pripravljena, le vprašala je še: „Kaj pa z živino?"

„Bo pa oče, ko nima danes drugega dela," ji je odgovorila mati in Rozala je šla v kamrico, se napravila, vzela pisemce in ga skrila. Ne da bi počakala zajtrka, se je odpravila s cekarjem proti Kropi, češ da ne bo pobirala ostankov in da se prej vrne. Gnalo jo je pa pismo, ker je vedela, da vozi pošta k prvemu vlaku in se je bala, da bi ne zamudila in da bi Janez šele po praznikih dobil njene pozdrave in voščila in novice.

XI. Velika noč na Žabjaku.

Velikonočno soboto popoldne se je vračal Janez v sivi jetniški obleki s štirimi tovariši pod nadzorstvom jetniškega čuvaja na Žabjak; bili so v mestu in cepili drva na dvorišču finančnega ravnateljstva. Kakor izobčeni so stopali po ulicah in Janez je izbe goval sleherni pogled, ker ga je bilo sram ob misli, kaj sodijo ljudje, ki jih srečujejo, o njem. Videl je živahno vrvenje po ulicah, videl, kako je vse veselo in praznično, in tesno mu je bilo pri srcu.

Ko so prišli na Mestni trg, je prebledel in zaškripal z zobmi. Tovariš, ki je stopal ž njim, je opazil njegovo spremembo; pogledal ga je, se nasmehnil in vprašal:

„Kaj pa te je zgrabilo?"

„Tja poglej, ali ga vidiš?" je odvrnil trdo.

„Koga?" je bil radoveden kaznjenec.

„Onega tam pred izložbo, ki se smeji z mlado gospodično!..."

„Aha, glej, naju gleda in na glas se je zasmel. Dekle bi rado vedelo, zakaj, pa je zamahnil z roko, ko da nič ni. Ali ga poznaš?"...

„Poznam. Kako bi ga ne poznal, če sem ga česnil, da je tebebnil na tla in si polomil še roko. Radi njega sem v Ljubljani. Le kaj zdaj tu dela, sem radoveden!“

„I kaj, praznovat je prišel v Ljubljano, da se bo lepše zabaval ko tam gori pri vas. Taki gospodje imajo radi spremembo!“ je menil Janezov tovariš in še enkrat ošvignil aspiranta Petriča, da bi presodil, če bi ga mogel tudi on tako učinkovito česniti. Ko ga je presodil, je pohvalil Janeza: „Junak si, da se je zvrnil pod tvojim zamahom. Saj je močan!“

Janez ni odgovoril. Žgal ga je Petričev pogled. Žgal njegov smeh, ki se mu je rogal in si ga ni vedel, kako razlagati. Ali je bila škodoželjnost v njem, češ, prav ti je, ali je bilo še kaj hujšega? Da se je delal norca iz njegove ljubezni? O, šel bi in ga sredi množice spet lopnil, da bi imel dosti vse svoje žive dni.

V Janezu se je vzbudil odpor proti pisanim postavam, trdo je stopal, stisnil zobe in dvignil glavo in ta trenutek občutil krivico, kot mu ni prišlo na misel ne onega dne, ko so ga prijeli orožniki, ne, ko so ga zasliševali v Radovljici, in niti tedaj, ko so mu v Ljubljani razglasili obsodbo.

„Če braniš poštenost, te zapro, če se ž njo igraš in spravljáš dobro ime v nevarnost, si vse časti vreden, in lump, ki je branil poštenost in zanjo sedi, naj še plača povrh, da doživi takle posmeh!“

Tako je Janez občutil krivico in grizlo ga je, da bi glasno zaklel in zakričal, da bi se ustavili vsi in slišali, kako je pravica srca sirota pastorka, ki jo oblačijo v jetniške cunje.

Prišli so na Šentjakobski trg in zavili proti Žabjaku, ki se je mrk in temen širil v dve ulici in že na zunaj pričal, da je v njem krvava sodnija. Kakor požrl jih je, ko so stopili skozi gorenja črna vrata, ki so se škripaje zaprla za njimi in se je še slišalo v ozko ulico, kako se je v ključavnici zaobrnil velik ključ in še, kako ga je čuvaj vzel in potem poskusil s kljuko, če je dobro zaklenjeno.

Janez je bil zadovoljen, ko je prišel za ozidje. Skozi obokano ozko vežo so prišli pod mostovž, ki so ga nosili kamniti stebri, zvezani med seboj z železnimi drogi. V očrnelem zaporu — podoben je bil zanemarjeni kleti — se je vrgel na trdo slamnjačo, ki je bila v kotu, dal roke pod glavo in se ni niti zmenil za čuvaja, ki mu je povedal, da bo sam gostačil v „salonu“, dokler ne bo še kdo potreben brezplačne oskrbe, ker so oni trije, ki so bili z njim, odsedeli in šli, da zamenjajo ričet s poticami. Vedel je že vse to, saj so od tedna do tedna in sleherni dan računali in odštevali ure natančno do minute, kdaj jih bodo morali izpustiti. Tudi sam je imel že preračunjeno in zato se pravitako ni zmenil za dobrohotno tolažbo čuvajevo, češ da tudi njemu že potekajo dnevi.

„Domotožje ga ima,“ je pomislil čuvaj in zaklenil težka hrastova vrata z močnim zapahom in njegovi koraki so votlo odmevali s hodnika, po katerem je šel od vrat do vrat...

Ko je Janez tako ležal, je zaslišal zvonjenje in pritrkovanje, ki je prihajalo k njemu kakor iz drugega sveta. Odprl je z močnimi križi zapaženo okno, da bi poslušal neovirano in nezmanjšano veselje, ki poje iz velikonočnih zvonov, in spet legel na prečko.

Obležal je in poslušal in misli so mu šle domov.

„Peta ura je zdaj... Tudi na Ovsisah že pritrkujejo in po vseh vaseh je veselje. Iz Češnjice prihajajo k cerkvi, iz Lazov, iz Rovt, z Njivic in Polšice. Vse poti in steze so žive, vsi so praznično oblečeni in se smejiijo in se postavljajo. In dekleta prihajajo v novih oblekah in pisanih rutah in ona, Manica, je tudi prišla. Ali se zmisli kaj name, ali misli samo na onega in ji je po njem težko, če se ni vrnil tačas že? O, da bi le name mislila! Vse pozabim, vse ji odpustim. Saj zdaj mora vedeti, kako jo imam rad, ko sem zavoljo nje v teh zaporih. Kdo, kdo bi se tako postavil! Naj ga išče, ne najde ga! Kaj mi poreče, ko se vrnem?“

Ob tem vprašanju mu je prešla misel na očeta in ugibal je, ali bo popustil ali bo še ostal pri svojem in hotel, naj čaka še

celih pet let. Nemogoče se mu je zdelo, da se ne bi oče omehčal, ko je pač gotovo uvidel, da brez njega ne more izhajati.

Pozabil je na Petriča, pozabil, da leži na jetniški slamnjači, pozabil, da je sam; ob novem pritrkavanju, ki je prihajalo od Šenklažva, se je zamaknil v velikonočno veselje in stopal v procesiji, noseč češnjiško bandero sv. Tomaža, poslušajoč veselo pesem vstajenja, iz katere se tako srebrno sliši Maničin glas...

V vratih je zaškripalo za odprtino v sredi, ki je bila tudi v križih, in železna vratca so se odprla.

Janez se je zdrznil iz lepih sanj. Začudeno je pogledal v polmrak, ki je že polnil prostor in ga ni mogla pregnati medla svetloba, prihajajoča iz obzidanega dvorišča, in čakal je, kaj bo ob tej nenavadni uri, ko niso imeli navade, da bi pregledovali zapore.

Jetničar je odprl vratca, se nasmehnil za črnim križem in pomahal z roko, ki jo je stegnil skozi levi spodnji kvadrat preko debele hrastovine v notranjost.

„Pismo“, je rekel, „voščilo za veliko noč!“

„Manica,“ je spreletelo Janeza in je planil s slamnjače in hlastnil po belem pisemcu.

Čuvaj mu je prikimal, zaloputnil vratca in, ko je vtaknil zatikač, ki je bil pritrjen na verižici k vratom, in odšel, je Janez stopil k oknu, se naslonil ob rob vogala in gledal in gledal v naslov. Pisave ni poznal; nič ni mogel razložiti, katera roka je tako skrbno napisala njegovo ime. Kdo bi mogel ločiti črke, ko so vse iz ene šole in druga drugi enake. Če bi sam pisal, ne bi izgledalo drugače. Mogoče bi bilo malo bolj okorno, ne tako na lahko pisano, sicer pa bi bilo vse prav tako. Pogledal je na znamko in žig.

„Kropa,“ je prebral.

Nasmehnil se je.

„V Podnartu ni marala oddati, da bi se ne razneslo, da mi je pisala in se me spomnila!“

Pisma mu ni bilo treba odpirati. Jetniški upravitelj ga je že imel v rokah in ga pregledal, če ni kaj nevarnega v njem. Janezu

je planila kri v lica ob ugotovitvi, da je bral skrivnosti, ki so bile namenjene samo njemu, tudi nekdo drugi.

Nerodno — vznemirjen je bil in roka mu je drhtela — je izvelkel iz kuverte pismo in, kakor je bil vesel naslova, ga je še bolj vzveselil lepo ozaljšani „Dragi Janez!“ ob začetku na sredi zgoraj. Prvi stavek ga je zazibal v srečo in blaženstvo, kakršnega ni pričakoval.

„Dovolj bi bilo, če ne bi pisala drugega,“ je pomislil, „lepše je in rajši imam te besede ko še tako lep piruh, ki bi mi ga dala.“

Ob drugem stavku mu je bilo še toplo pri srcu, ko je pa prišel do tretjega, je krčevito stisnil papir in ga zmečkal v roki, tako ga je zbolelo razočaranje, ki je sledilo. S skrčeno pestjo se je kakor opotekel proti svojemu ležišču, se vrgel nanj, se oprl z levim komolcem ob zglavje in naslonil v pest glavo.

„Ni ona!“ se mu je utrgalo iz prsi in topo je strmел predse v stisnjeno pest in že jó je vzdignil, da bi zabrusil zmečkani papir, ki ga je kakor pekel v roki, daleč v kot pod drugo posteljo, da bi ga niti ne videl več.

Pa mu je omahnila roka; v srcu se je bilo nekaj zgenilo in ga še bolj zapeklo.

Dvignil se je in sedel, odprl skrčeno pest, poravnal pismo in začel vnovič od kraja brati. Ko ga je prebral, se je umiril. Rozala je vzrastla pred njim in se je čudil, kako lepo mu je pisala. Ali so ji doma naročili, ali se je sama zmislila nanj? Ne v sanjah ni mislil, da more biti tudi njej hudo in težko po njem, ko ni imel zanjo nikdar prijazne besede.

„Kaj, če misli name, če me ima rada?“ je pomislil in bral znova od konca do kraja. V začetku se mu je zdelo, da je res zakoprnelo po njem njeno srce, a potem do konca nič. Pač, v sredi; ali ni vesela, ali se ne smeji tudi ona Manici? Zadovoljna je, da se je Manica z onim uštela, in misli, da je Janez več ne pogleda, ko ga je spravila pred sodnike in v zapor.

Rozalina podoba je bledela in bledela in, ko je splahnela, je spet vstala pred Janezom Mlinarjeva Manica. Žalostna je bila, niti

sledu velikonočnega smeha ni bilo v kotih ob njenih ustnicah, oči so bile rosne. Taka mu je bila blizu. Trpeče je je bil vesel in je upal. Še trn iz pisma, Rozalina beseda, da mu oče ne odpusti sramote, ga ni bodel več.

„Samo da dobim Manico!“ je sklenil in legel, zakaj velikonočno pritrkovanje je bilo že izzvenelo in v „salonu“ se je dodobra stemnilo, da ni videl niti roke pred seboj. V sosednjih oddelkih na desno in levo je bilo že vse potihnilo in tudi z ulice onkraj hodnika ni bilo čuti ne enega koraka.

Janez je zaprl oči, a zaspati ni mogel.

V vratih ali kje se je oglasila večna ura in škrtala in škrtala...

XII. Rožman ne odneha.

Lokomotiva je zažvižgala, vlak se je zaustavljal in se ustavil. Sprevodniki so poskakali s stopnic, kjer so pripravljeni čakali na postajo, in hodeč od voza do voza in odpirajoč vrata, so klicali:

„Podnart — Kropal!“

Klicali so in klicali, a izklicali so samo enega. Iz zadnjega voza je stopil Rožmanov Janez in šel proti izhodu, kjer ga je pozdravil prvi znanec, železničar, ki je pobiral listke.

„O Janez,“ se je začudil, „si se spočil, kaj? E, pa presneto slabo so te morali hraniti, shujšal si. No, pa saj zdaj ti ne bo treba več take moči, da bi rahljajal kosti, ker je Petrič izginil iz Podnarta!“

Tako je rekel železničar in mislil, da je povedal Janezu prvi novost, ki je bo vesel, in se je zasmejal.

„Vem, vem,“ je odvrnil Janez suho in šel po cesti, ob kateri so na obeh straneh prvič v Podnartu zeleneli mladi divji kostanji. Prišel je do Podnartovca in vstopil bi, da bi se nalezal malo dobre volje in ne bi prišel za dne domov in bi mu ne bilo treba na vsakih pet korakov odgovarjati, da je prišel iz Ljubljane, da je odsedel in podobno. Pa je pomislil, da bi bilo v gostilni isto in da bi še

bolj silili vanj in bi se ne mogel otresti in bi moral na dolgo in široko pripovedovati.

„Nič!“ se je odločil in krenil mimo in zavil tam za prvim ovinkom na levo čez Lipnico in se vzel proti Ovsišam. Ko je stopal po kolovozni poti med ovsškimi njivami, je bil v zadregi. Na desni in levi so se tu in tam dvigale ženice in dekleta, ki so upognjene sadile turščico in fižol. Videl je, kako so opozarjale druga drugo nanj in kako jim je zastalo delo.

„Prepozno si prišel, Janez,“ so ga kot zmenjene dražile od blizu in daleč, le da so te še kričale in je šel njih glas čez vse polje in vzbudil pozornost tudi tam, kjer bi ga sicer ne opazile. „Smo že vse podelali, le še turščica in fižol sta ostala.“

„Prav, prav! Ko ne boste imele kaj delati, boste vsaj lažje klepetale in obirale!“ je bil Janez strupen.

Dregnil je v sršenovo gnezdo.

„Ali ste ga slišale, kako strupen jezik ima! Pa se je delal včasih, ko da ne zna do pet šteti, in če si hotela besedo, si jo morala vleči iz njega! Ali te je Ljubljana preustvarila? Uh, to si moral biti med pravimi!“

Janez se ni zmenil zanje in je bil zadovoljen, da se jih je otresel.

„Le pojdi, le,“ so vpile za njim, ko je krenil tam ob stari duplasti, polsuhi lesnici na češnjsko pot, „ti bo že oče pregnal vse muhe, da boš spet ponižen in pohleven, kakor si bil!“

Ko je zavil med grmičevje in bukovje, se je Janez oddahnil in globoko vdihnil sveži zrak mladega zelenja in vonjivega cvetja, kakor bi se še le ta trenutek začutil rešenega mrzlih, mrkih sten. Pozdravili so ga stari znanci, krivenčasti gabri, košate bukve semenice, leskovi grmi, ki jih je v zgodnji jeseni mimogrede tolikokrat obiral in trl lešnike s svojimi zdravimi zobmi, in bil jih je vesel, kakor še nikdar.

Zavriskal bi, a tam gori se je skozi drevje že svetlikalo; videl je ravnico in ponosni očetov dom, na desno v dolini pa se je belil

mlyn in slišal je, kako šumi voda preko koles, jezna, da je utesnjena.

„Oče... Manical!“ se je spovrnila bolest, ki mu je polnila srce in ga žgala in ni mislil več na vrisk; zablodil bi v gozd in zatulil ko ranjena zver, ki si ne ve pomoči. Iz tega občutja, ki ga je ob pogledu na dom in mlyn nenadoma vsega obvladovalo, se je vzbudil, ko je prišel iz gošče in stopil na ravnico, odločen, da ne popusti in da mora zmagati...

„Janez, naš Janez!“

Veselo, ko da prihaja novo življenje v hišo, je zaslišal Janez svoje ime izpred doma. Rozala je bila zunaj pred hišo na klopi in prebirala in čistila regrad, ki ga je bila nabrala, vračajoč se z njive. Vstala je, zaklicala še enkrat v vežo in, ko je prišla mati na vrata, je bila ona že doli na poti in mu z obema rokama stisnila desnico in jo razposajeno tresla in mu govorila preko zelene trate prav do hiše in se sklicevala še na mater:

„O, da si le prišel! Ne veš, kako je bilo pusto, ko smo bili sami! Kaj ne, mati! Z materjo sva odštevali tedne in dneve. O ti, Janez, ti, da greš in napraviš tako nepotrebno žalost! Pa nič ne zameri, da tako govorim! Vesela sem, veš, drugače bi molčala. Če ti ni prav, se bom pa rajši ugriznila v jezik, samo, da boš vesel, veš, in tistega pisanja mi ne zameri, saj sedaj je vse prav! Smilil si se mi, pa sem mislila, da se ti bo zdelo lepo...“

„Saj se mi je,“ je kar tako pritrdil Janez, ker Rozalino odkrito veselje mu je le dobro delo in ga ni maral kaliti.

„Kakor Potovka je danes zgovorna,“ je menila mati, ko sta prišla do vrat, ter še rekla: „Da si le prišel! Dolga je bila.“ Druge besede ni našla.

„Dolga,“ je priznal Janez in vprašal po očetu, dasi bi mu ne bilo treba, ker je slišal, kako hrskajoče reže klinja na podu in vsakotoliko jasno zazvenči, kot bi se škodoželjno nasmejala rumeni slami.

„Na podu so, bodo že prišli! Lačen si, stopi no v hišo!“ je rekla mati. „Pa nam poveš, kako je bilo, kako se ti je godilo. O, gotovo slabo, saj vidim na tebi!...“

In že je bila v hiši pri mizi, odprla miznico in vzela iz nje velik hleb, ki je bil komaj načet, in še nož in oboje postavila pred Janeza.

„Oh,“ se je zmislila, ko je Janez vzel hleb in si ga kos odrezal, „čakaj, da ne bo tako suho! Rozala, prinesi, no, malo tepkovca pa še klobaso!“

Rozala je odšla. Mati se je zazrla v sina in videl je, da čaka njegove besede.

„Ali so oče še hudi?“ je vprašal.

„Oni dan pred veliko nočjo je bil, ko je prišlo iz Ljubljane neko pisanje, v katerem je stalo, koliko je treba plačati, in še vprašanje, če bi prevzel on plačilo, ko ti še nič nimaš.“

„In kaj so rekli?“

„Bog mi v greh ne zapiši, kakor obseden je bil in rjovel, da so se zgledovali ljudje. Za božjo voljo sem ga prosila, naj se pomiri, pa je bil še name hud. O, dosti smo trpeli, dosti, pa vse samo zato, ker te je onale iz mlina zmešala. Ali še misliš nanjo?“ je kar nepričakovano pobarala mati in utihnila in čakala odgovora.

Janezu je bilo nerodno. Ali bi se potuhnil in prikril materi ogenj, ki ga je čutil v srcu, ali bi ji ga moško in brez obzira priznal? Pogledal je v njene oči, ki jih je bila sama dobrot, in zdelo se mu je, da bi bilo bolje, če zaupa materi in bo še ona vedela, kaj in kako.

„Še,“ je rekel, „če je tudi njej še kaj zame!“

Mati je vzdihnila in Janez je videl, da je s svojim priznanjem ni kaj razveselil, in še je videl, da mu je hotela nekaj reči, a prišla je Rozala in postavila predenj tolkovca s klobaso in mati je obmolknila, Janezu je bilo prav. Kar je mislil povedati, je povedal, za prigovore in nauke, ki bi mu skušali omajati misel na Manico, tako ni bil prav nič pripravljen in bi bilo, kakor če bi kdo govoril

gluhcu. Da ne bi opazila Rozala premolka in iz njega sklepal, kaj sta v njeni odsotnosti govorila, je začel Janez sam od sebe, ko da nadaljuje, govoriti o Žabjaku in njegovih zaporih, ki da so tako neznansko zoprni, da je domača klet v primeri ž njimi prijazna. In še je govoril, v kakšno obleko so ga utaknili in kakšno hrano so dobivali, med kakšnimi ljudmi je bil, kaj je napravil ta in oni in kako so bili nekateri vendarle veseli, kovali nove načrte in se priduševali, da jih drugič gosposka ne bo dobila v pest.

Verno sta poslušali mati in Rozala Janezovo pripovedovanje in se vmes glasno čudili.

Pa je prišel oče, obstal na vratih in vsi trije so pogledali vanj in čakali, kaj bo.

„Tok si spet doma in se gostiš!“ je dejal in stopil na sredo sobe. „Zaslužil nisi, da bi smel spet pod streho, ki si ji pripravil sramoto, kakršne ni naš dom doživel, kar stoji!“

„Oče,“ je rekel Janez mirno in hotel govoriti.

„Nobene besede! Tako ti povem in bo držalo ko pribito! Dokler bom s tem le gibal,“ — stisnil je prvi štiri prste desne roke in jo dvignil predse s privzdignjenim mezincem — „ne upaj, da izprežem in da boš ti tod gospodaril. Pametne besede nisi maral poslušati, ti bo zdaj pa to prav! In s tem-le,“ — odprl je omarico v zidu in vzel iz nje veliko rjavo kuverto in jo vrgel pred sina — „napravi, kakor veš in znaš. Dvestopetdeset goldinarjev — cele njive — ne bom metal za tvoje neumnosti. Tako, zdaj veš, pri čem si!“

Janez je sklonjen nad mizo poslušal očetove besede, ki so padale trdo in težko in bile nepreklicne. S svojo besedo bi še bolj razbelil železo očetove jeze in je bil tih. Rozali se je smilil, a vendar ji je Rožmanova nepopustljivost dela dobro, ker je mislila na Manico, ki bi jo sicer pripeljal Janez v hišo in bi ji potem pri Rožmanovih ne bilo obstanka in bi morala prebrati.

Samo mati se je oglasila.

„Tomaž, Tomaž,“ je rekla, „pretrdo je to! Vsaj danes bi bil molčal in ne začeljal znova. Potrpel bi, bi se že zmenila.“

„Danes ali jutri — vseeno. Nimam navade, da bi mečkal in oprezal kakor mačka okoli vrele kaše. S pravo besedo je treba o pravem času na dan! Zdaj smo zmenjeni in nobene besede več! — Rozala, zdaj pa molst!“ je še ukazal in odšel tudi sam v hlev.

„Moj Bog, moj Bog, kaj bo še iz tega!“ je zavzdihnila Rožmanka in pogledala sina, ki je vstal izza mize in samo skomignil z rameni ter se odpravil zamišljen in kakor izgubljen v zgornjo hišo. Rada bi ga potolažila, rada bi mu pomagala, a kako, ni vedela in bilo ji je težko in je trpela...

Janeza ni bilo k večerji. Oče ni vprašal po njem in govoril je o delu, ki jih čaka, kakor bi se ne bilo nič zgodilo. Mati in Rozala sta ga poslušali in mu odgovarjali ter pritrjevali, a njune besede so bile bolj kratke, kakor prisiljene, zakaj mislili sta obe na Janeza vsaka s svojo ljubeznijo.

XIII. Na račun dote.

Manica je obsedela za mizo in ihtela, naslonjena z glavo na obe roki, Mlinar je pa stopil za Janezom in zunaj pred hišo mu je rekel, položivši mu roko na ramo:

„Kakor rečeno, Janez, radi dekleta naj te nič ne skrbi! Bo že uvidela, da je prav in boljše čakati domačega fanta pet, tudi deset let, kakor zanašati se na tujca, ki obljublja jutri. Bom že gledal, da ji ga izbijem iz glave. Tista pisma, ki jih ji pošilja, bom prestregel in pojdejo v ogenj. In če pride on sam, vrata mu pokažem. Sem ga tako preveč trpel, da je vso zmešal. O, če bi vedel prej, da ti je toliko zanjo, veš, prvo uro, ko je prestopil prag, bi ga nagnal! Pa je nazadnje še mene premaličil, tebe pa spravil v Ljubljano. No, saj se vse pozabi in čez kak mesec se bo že redkoko spomnil na vse to. Če bi drugod gledali na vsak pretep, kam bi prišli. Oni denar pa naj te tudi ne skrbi! Saj sem rekel, da bom pa pri doti odtrgal, hahaha, pa ne boj se, bo vseeno taka, da bi jo drugod zastonj iskal!“

Tako se je pobahal Mlinar in potrapljal Janeza, ki se je opravičeval.

„Saj mi ni za doto, le kam se nisem vedel obrniti, veste, pa sem rekel, stopi k Mlinarju in mu povej, kako in kaj, gotovo ti bo posodil in pomagal iz zadrege. Ko zaslužim, že vrnem, da vam ne bo treba čakati!“

„Kaj bi govoril o čakanju! Pa tudi od doma, bi rekel, ne hodi! Oče se bo že pomiril in premislil.“

„Ne poznate ga. Naj poskusi pa z drugimi ljudmi in naj jim šteje, ko sinu nočel!“ je odvrnil Janez in Mlinar mu ni nato več odsvetoval, ker je vedel, da je Rožman trd in da ga utegne Janez le na ta način omečiti, če ga prisili, da bo moral delati s tujimi močmi in jim plačevati, ker ne bo sina, da bi tujo pomoč vrnil z delom.

„Svetoval sem, več ne morem,“ je še rekel in sta se poslovila.

Mlinar se je vrnil v hišo. Bil je vesel in se je zasmel, ko je videl, da se hči še vedno kuja.

„To si prava,“ ji je rekel. „Boga zahvali, da je tako zanorjen vate in je še prišel. Kdo drugi bi tako!“

„Če ga pa ne maram in ne morem... Prodajate me!...“ se je zagnala Mahica znova v sunkovit jok.

„Hahahahaha — prodajam jo, ta je pa lepa! Oni te res kupuje, ki gleda na doto, Janez pa ne! Pametna bodi in ne pehaj sreče od sebe! Rožmanov grunt je že vreden pameti in odvaga sto Petričev z vso njihovo plačo. Pamet, pamet, hči, je boljša ko žamet, ki meniš, da bi ga nosila. In lep obraz in sladka beseda kmalu zgine, če je prazna skleda. To si zapomni in mi boš še prav dajala!...“

„Tudi barantati znate,“ ga je prekinila hči in si obrisala oči. „Bom pa še jaz ko Janez: ne in ne, pa me prisilite, če morete!...“ V njeni besedi je bila ključbovalnost, ki se je še borila z zadržanim jokom.

„O, jaz nisem Rožman, ne boj se, ne bom tako trd. Čez dve leti...“

„Čez dve leti,“ ga je prekinila, „kje bova že s Petričem ta čas! Saj je še zadnjič pisal, da ne bo čakal zime...“

„Hotel sem le reči, da se vrne naš Tone od vojakov, in veš, jaz se ne bom branil snahe, bo vsaj po dolgem času spet pravo gospodinjstvo prišlo k nam; kako boš ti z mlado izhajala, ne vem.“

„Čakala jo bom!“ se je zadrla Manica, ki jo je očetova beseda o gospodinjstvu pogrela.

„Čakala, in ko jo dočakaš, ti ne bo treba prigovarjati in zgubljeni po nepotrebem besed.“

Tako je rekel Mlinar in opravil s hčerjo. Ker je bila nedelja in do večera še čas, je potem stopil proti Podnartu, da pri Podnartovcu malo pomožuje in da vržejo marijaš.

Ko je izginil oče, je Manica šla in zaklenila vrata. Ko se je vrnila v hišo, so jo oblile solze in neutolažljivo je ihtela. V skrinji je poiskala Petričeva pisma in sedla za mizo in jih brala vse po vrsti ter jih rosila. Sladke besede, ki so bile tako lepo pisane, kot ji je znal lepo govoriti, so jo potolažile in vzela je papir in začela pisati. V pismu je povedala, kako ji Janez še ne da miru, kako se je oče odločil zanj in mu odštel že nekaj na račun dote, da pa ona ostane le njemu zvesta. Zato naj uredi vse hitro in naj pride ponjo, da ne bo prepozno, ker ji je tako čudno in se boji...

* * *

Janez se je bil vrnil še pred večerom domov in je bil zgovoren in dobre volje, da sta bili mati in Rozala veseli, in je še oče mislil, da ga je srečala pamet in bo obveljala njegova.

Pa je bilo veselje prezgodnje.

Drugo jutro, tiho je bilo še v hiši, je Janez potrkal na Rozalina vrata.

„Rozala!“ jo je poklical.

„Koj, koj vstanem!“ je odgovorila.

„Ni še treba,“ je rekel Janez, „le to ti povem, da boste vedeli. Služit grem!“

„Jezus, Janez!“ je zaklicala Rozala. V njeni besedi je bilo močno začudenje in še prošnja, naj ostane. Vstala je in se oblekla,

a ko je odprla, je stopal Janez s culo v roki že nizdol po poti. Stopila je na vežna vrata in gledala za njim.

Jutro je bilo jasno, le tam doli od Save so se trgale megle in se vlekale nizko nad travniki in preko gozdov. Od vsepovsod se je glasilo ptičje petje, polno majskega veselja in življenja.

Ko je tako stala in gledala za njim, ki je že izginil onkraj ravnice v gozdu, je prišel od kajž Mihov Ovrenc.

„Zgodnja si, Rozala,“ jo je pohvalil in še vprašal, če je Janez vstal.

„O, je, je“ mu je povedala, „in tudi šel je že.“

Mislila je, da jo bo Ovrenc vprašal, kam se mu je mudilo, a še začudil se ni.

„Potem je pa prav!“ ji je rekel in odšel za Janezom.

Rozali se je posvetilo in je vedela, da sta bila Janez in Ovrenc zmenjena in da se peljeta na Jesenice v tovarno.

XIV. „Dobro si napravila!...“

Prišel je junij. Trava je v pripekajočem solncu dozorela in izpred hiš je bilo slišati klepanje kos, s travnikov je prijetno dehtelo po suhi mrvici, po potih so škripali visoko naloženi vozovi, ki so jih v vse strani vlekli upogneni voli, buleč izpod jarma predse z velikimi, vdanimi očmi in otepajoč se z repom nadležnih brencljev. Oddaljeno v gozdu se je poredkoma še oglasila kukavica, kot bi ji že zamiral glas v ogoseničenem grlu, tuintam je rumeno švignilo iz zelenega gozda in na češnji ob robu se je oglasil kobilar, v zraku so se pa tehtale postovke, se spuščale v polje in se spet dvigale in se tehtale dalje ali pa sedale v vrhe visokih dreves in na križ na zvoniku, v katerem so se oglašali nepočakani mladiči. Srakoperji so posedali po preklah in najvišjih vejah, ki so molele iz grmov ob mejah, se kakor pšice poganjali v zrak za mrčesom in spet priletali na prejšnje mesto. Po pokošnem in pograbljenem svetu je skakal kos in stikal za golaznijo in čvrčočimi kobilicami, ki se niso mogle več kam skriti.

„Danes je pa že taka pripeka, da človeku kar srce zastaja,“ je rekla Primka, ki je bila med grabljicami na velikem Rožmanovem travniku ob Lipnici, in si je otrla s predpasnikom svoj suhi obraz.

„Do večera boš še mokra!“ je pripomnila Rožmanka in hitela grabiti, da bi se dninarice, ki se jim ni kaj mudilo, podvizale.

„Kmalu, da bo res!“ je rekel sam Rožman in pogledal proti Kroparski gori, če se že nad njo kaj mota, kar bi bilo znamenje, da je treba res pohiteti. Nič se ni kazalo in je mirno otvezel žrd, ki jo je upognila čez seno Lovračeva in se spustila smeje se po njej na tla.

Rožman je prijel konja pri brzdi in voz se je tiho premaknil in puščal za seboj globoke kolesnice, tam onkraj travnika je pa zaškripal čez široki prod, v katerem se je gubila upadla Lipnica, ker je šla večina njene vode po strugi na mlin, mimo katerega je zavozil Rožman na cesto in potem na ovinek proti domu.

Grabljice so zgrabljale naprej in grabile proti drugi skupini, kjer so bile Justinova teta, Mihova Franca, Potovka, ki jo je bila preprosila Rožmanka, naj pride pomagat, in ji je obljubila poleg dnine še vse piščance pri paru po grošu ceneje, kakor pojdejo. Okoli voza so zgrabljale, katerega je nakladala Rozala in ga je tlačil pastir, ki so ga na pomlad najeli.

„Moških manjka, moških,“ je bila Justinova teta glasna.

„Dobro, da smo dobili kosce in so jo tako hitro vrgli. Spravimo pa že sami!“ je menila Rozala in zajemala z vilami šumeče seno iz zgrabkov in ga metala na voz.

„Tudi ženskih rok ni preveč za tak travnik,“ je ugotovila Potovka. „Kaj pa, da ne pride Mlinarjeva pomagat, saj je doma!“

„Ne mara žuljev, ko bo gospa!“ se je zasmejala Mihova Franca.

„Pred hišo, sem jo videla, sedi in nekaj šiva,“ je povedala Rozala.

„Balo, balo. Pa ne, da bi se ji mudilo?“ je vprašala Justinova teta in čakala, da Potovka strese kaj novega.

„Kaj bi se ji mudilo, saj čaka Janeza!“

„Janeza?“ so se začudile vse tri Potovki, ki se je nasmehnila in ji je očitvidno dobro delo, ko je videla, kako je vse presenetila s svojo novico, katero je dopoldne mimogrede ujela, ko je govorila z Mlinarjem in ga je vprašala, kako je z Manico in Petričem. Mlinar ni bil zapet. Pobahal se je in računal, da bo Potovka še gorko raztrosila pri Rožmanovih, kar ji zaupa, in se mu je potem le čudno zdelo, da je Rožman vozil mimo mlina in ni črhnil. Potovka Rožmanu samemu ni hotela praviti in tudi Rožmanki ne, da bi ne povzročila kakih besed in jeze kar na mestu. Zdaj se je pa ozrla, kje je Rožmanka, in ko je videla, da je še toliko oddaljena, da ne bi utegnila slišati, je dala prst na usta, češ, naj ohranijo zase, kar jim pove.

„Kaj se čudite, kakor da bi že ne vedele!“ je začela privito in jih pogledala.

„Res ne vemo, povejte, povejte, kako je!“ sta silili v Potovko Justinova teta in Mihova, Rozala je pa molčala, dasi jo je Potovka s svojo novico vznemirila in bi rada, da bi brez ovinkov hitro povedala, kar ve.

„Janez je dobil že del dote...“

„Ooo!...“

Rozali je bilo, ko da jo je zabodlo, in se ni čudila z onima dvema.

„Na posodo je prosil, da odplača v Ljubljano, pa sta se zmenila. Šestdeset in dvesto mu je odšteli in Manica mora čakati na Janeza.“

„In Petrič?“ je bila radovedna Justinova teta.

„Oče ji ga izbija iz glave, ona joče po njem.“

„Potem ne bo čakala Janeza.“

„Kaj ne bo čakala Janeza!“ je bila Potovka huda, da si upa Justinova teta dvomiti v resnico njene novice. „Ali naj gre za Petričem, ki ji več ne piše, in ne ve, kje je? Pred mesecem ji je

zadnjič pisal, je povedal Mlinar in je bil vesel. Tako je, Mica, in Manica čaka Janeza in zato bi se spodobilo, da bi prišla sama od sebe pomagat in pustila šivanje.“

Justinova teta je obmolknila in verjela.

Rožmanka je prigrabila v bližino in povprašala, kaj novega pripoveduje Potovka.

„O nič takega, mati Rožmanova, le o Manici smo govorili in dejali, da bi prišla lahko pomagat, ko je tako blizu in vidi, koliko dela imate!“ je urno povedala Potovka.

Dekleti sta se spogledali in se čudili njeni pretkanosti, Rožmanka je pa odvrnila, da bodo opravili tudi brez Mlinarjeve in da je bolj zadovoljna, da je ni. „Že zaradi očeta, ki bi mu ne bilo prav, ker je ona vsega kriva,“ je rekla — in zaobrnilo so pogovor, kar Justinovi teti Mici ni bilo všeč in je o vročini in vremenu trdovratno molčala.

Voz je bil naložen, Rozala je vpregla konja, ki je privezan k jesenu čakal sredi travnika in hlatal po listju.

„Rozala, kar pastir naj pelje naokoli, ti pa stopi domov čez Laze, da boš pomagala očetu izložiti. Ta voz naj izloži sama in ti se vrni z onim. Tretjega bomo že zvečer razložili.“

„Prav,“ je bila Rozala zadovoljna z materinim navodilom in odšla preko travnika in izginila med leščevjem.

„Kakor nalašč,“ je pomislila, ko je stopala vkreber. Potovkino novico o posojilu in doti je preišljevala in jezna je bila sama nase, ker ji ni prišlo na pamet tedaj, ko je Janez potreboval denar, da bi mu ponudila svoje prihranke in bi mu ne bilo treba prositi Mlinarja in se tako ponižati. Janezu bi pomagala, doma bi ostal in nihče bi ne vedel, da mu oče ni hotel dati.

„Kaj, če bi zdaj Mlinarju denar vrnila?“ se je vprašala. „Janez bi se potem lahko vrnil, saj meni se ne mudi, da bi mi moral koj vrniti. Pa še Manici bi bilo prav, če ga res ne mara!“

Nasmehnila se je in kakor upanje, da bo še vse dobro, se ji je zasvetilo v očeh in vsa vesela in zgovorna je bila, ko je prišla

do doma, kjer je Rožman pravkar zapeljal voz skozi velika vrata na dvorišče.

„Poglejte, skoraj pred vami sem prišla, oče,“ je rekla in zletela na pod.

„Prav,“ ji je dejal Rožman in se še jezil na ovinke in slabo pot, po kateri je tako nerodno voziti in se bojiš, da se ti zdaj zdaj vse prevrne. Odpel je žrd in jo potegnil na tla, stopil na os in ob ročici na seno in vzel senene vile, ki mu jih je dala Rozala s poda, in je ž njimi zmetal ogromne plasti mrve, ki jih je Rozala sproti spravljala na kup.

Ko sta bila gotova in se vsa razgreta in prepotena brisala, je menila Rozala, naj se oče odpočije in počaka drugega voza, s katerim naj se potem vrne, da še zadnjič pripelje. Rožmanu je bilo prav in Rozala je zgrabila voz pri zadnjem koncu, ga odnesla, stopila h konju in v polkrogu zapeljala iz dvorišča. Pred hišo je ustavila, vzela izpod kamena pod klopjo ključ, odprla večna vrata in vstopila v svojo kamrico. V majhni skrinji je imela v železni škatli spravljene svoje prihranke, katerih se vseh šest ni dotaknila, da bi jih kaj rabila, ker z obleko in obutvijo, ki jo je dobivala poleg plače, je bila zadovoljna, pač pa jih je večkrat preštevala in bila vesela, koliko dote že ima, če bi se kdo oglasil in maral za njo. Šestindvajset zelenomodrikastih podobic je naštela in še jih je nekaj ostalo.

„Ali bi ali ne bi, ali bo prav ali ne?“ ji je šlo še skozi možgane, a odločila se je trenutno, pobrala bankovce in jih zavozlala v vogal rute...

Rozala ni slišala, kako je škripal voz, kako so odskakovala kolesa preko kamenov v kolovozu, tudi njeni odgovori so bili kratki in nič se ni prešerno smejala ko po navadi, če jo je kdo podražil. Kako naj reče Mlinarju, ko mu vrne denar, to jo je imelo. Vozila je že po cesti proti mlinu in še ni našla prave besede.

Na klopi pred mlinom je še vedno sedela Manica s šivanjem v roki.

Rozala je zaustavila konja.

„Manica, ali so oče doma?“ je vprašala.

Manica je dvignila obraz, ki je bil nekam pegav. Začudeno je pogledala Rozalo, ki je šla prej kar tako mimo.

„So“, je rekla. „Kaj pa bi jim rada?“ je še vprašala in poklinala očeta.

Preden se je pojavil Mlinar v vežnih vratih, je Rozala povedala Manici, da je prinesla denar, ki si ga je Janez izposodil.

„A tako?“ je rekla Manica in Rozala je videla, da je nalahko zardela.

„Kaj pa Rozala, imaš kaj za mlin? Dolgo vas ni bilo, ste prebrali kaj, pa se spet premislili?“ je iz veže še govoril Mlinar, ko je zagledal pred vrati Rožmanovo deklo.

„Nič mletve ni, le oni Janezov denar je tu!“ je odvrnila Rozala in odvezala ruto.

„O,“ se je zavzel Mlinar, „pa me da bi tako hitro zaslužil!“ Kar tako je rekel in ni čakal odgovora, ker je sklepal, da je že Potovka opravila svoje in je ponosni Rožman rajši odštel, nego bi bil sin komu dolžan. „Popušča, popušča,“ si je mislil in bil zadovoljen in preštel bankovce in povedal, da je prav.

„Na obresti tako ni šlo,“ je še rekel in izginil v hišo, Rozala pa k vozu in v travnik, kjer je je bila sama dobra volja in šala...

Ko je prišel Rožman čez Laze na travnik, je bilo že vse pospravljeno: grabljice so že zadnjo mrvo okoli voza spravljale v rjuho, ki jo je potem zadela Rozala kar na glavo, da bi jo nesla.

„Kaj boš nosila,“ je rekel Rožman, „bo že šlo še to na voz!“ In so spravili za verigo pod žrd tudi rjuho in Rožman je veselo pogledal po travniku in še dejal: „Pa smo lepo ščedili, hvala Bogu!“ in pognal konja.

Grabljice so se vračale po stezi čez Laze na Češnjico in še dolgo je bilo slišati Rozalin smeh, ki je zvenel prav do mlina in ga je mogla Manica slišati.

„Saj se ni tako mudilo, Rožman!“ je izpred vrat zaklical Mlinar in stopil proti cesti.

Rožman je postal, pogledal proti Kroparski gori in je videl, da se že zbirajo nad njo oblaki. Pokazal je z roko tja gori:

„Vidiš, že se temni nad Kropo; če bi čakali, bi ga še močilo!“ In je hotel oditi za konjem.

„Nisem mislil sena, oni denar!“ je pojasnil Mlinar.

Rožman je pogrknil in ga debelo pogledal.

„Tistih dvesto in šestdeset goldinarjev, ki sem jih posodil Janezu, da je plačal v Ljubljano. Za nje se ni mudilo...“

„No?“ je bil Rožman kratek. Da ga je zbolelo, ni hotel pokazati in na jasno bi prišel rad.

„Pa si jih le vrnil in kar po Rozali!“ je bil Mlinar kakor užaljen.

„Je vseeno, samo da je v redu!“

„V redu, v redu!“ je potrdil Mlinar in še gledal za Rožmanom, ko je šel pripognen ob konju in vsakotoliko pomajal z glavo...

Grabljice so povečerjale in odšle, ker nebo so prepregli vsečez temni oblaki, izza gor je švigala bliskavica in je odmevalo votlo grmenje, lastovke so letale nizko pri tleh, potegnil je veter in od gorenje Savske doline se je videlo, kako lije in se bliža ploha.

Ko so ostali sami za mizo in je Rožman nagatil svojo čedro in jo zažgal, je vmes govoril v presledkih:

„Rozala, zdaj mi pa povej, kaj je z Mlinarjem?“

Rožmanka je pogledala Rozalo, ker ni vedela, kam merijo besede.

„Saj ne boste hudi, oče. Jezilo me je, ko je povedala Potovka, kako se baha Mlinar, da je Janezu posodil, in še kar na doto. Pa sem vrnila s svojimi prihranki, da mu zavežem jezik!“

„Glej jo no, Rozalo!“ je bila mati presenečena in vesela.

Rožman je vzel čedro iz ust in je pljunil, potem pa je rekel:

„Dobro si napravila. Prav je! Vrnil pa ti ne bom, naj ti sam odšteje!“

„Bom pa čakala, dobim še obresti!“ se je zasmejala Rozala, ki se je iz očetovega molka in kratkih besed med večerjo bala nevihte, a je vse minilo tiho in mirno kakor zunaj, kjer se je že

prevedrilo in so izmed pretrganih oblakov s temmomodrega neba lile migljajoče zvezde spokojno svetlobo v osveženi junijski večer.

XV. Med plavžarji.

Janez je bil vaje dela in se ga ni strašil, a na Jesenicah bi prvi teden popustil in se vrnil, če bi se ne sramoval in se ne bal, da se mu bodo smejali in ga dražili. Nak, tega ni maral doživeti in tudi očetu ne pokazati, da se je skesal. Premagal se je in vztrajal in postal živ stroj. Od šeste do šeste je dan za dnem v družbi z Mihovim Ovrencem nakladal v železen voziček-regljač zdaj železno rudo zdaj koks in potem sta potiskala naloženo na plavž in se spet vračala, kakor deset in deset drugih, vsi v vrsti in zapored, skoraj do minute natančno.

„Kako ti ugaja?“ ga je vprašal Ovrenc prve dni.

„Bo že,“ se je zlagal, ker tudi njemu ni maral tožiti in pokazati, kako se težko uživlja v novo delo.

„Saj bi še ne bilo tako pusto, če bi ne bilo ob žrelu tako peklenško vroče, kaj?“

„To, to!“ je priznal Janez, zase pa mislil, da je vse peklenško, kar je v zvezi s plavži.

„Trd je trd, delavski kruh, Janez! Lepše je kmetovati, ko si sam svoj gospod na njivi, na travniku, v gozdu. Pehaš se res, a delaš v svojem in zato z veseljem. Kar ne zmoreš danes, odložiš na jutri, nihče te za to ne zgrabi, nikomur nisi odgovoren. Tu pa te ne izpustijo iz oči in vlečeš ko črna živina in, če ti ni prav, pojdi! Delaš, vlečeš za žive in mrtve in one goldinarčke ti vržejo kakor psu. Pasje je vse to, pasje!“

Ovrenc je govoril, kot bi bral Janezove misli, ki so romale za pogledom proti Jelovici in šle preko nje k svetemu Primožu na Jamnik in se še spustile nizdol, kjer so se belile češnjiške hiše, zeleneli travniki in valovilo žito.

Vrgel bi kramp in lopato, pustil regljače, naj jih nakladajo in potiskajo drugi, ki nimajo doma ne konj ne volov in ne vozov,

ki nimajo njiv in travnikov in gozdov. Spomnil se je prilike o izgubljenem sinu, ki jim jo je stari župnik v šoli tehtno in na dolgo pripovedoval in razlagal, in bridko je doživljal vzdih izgubljenega: „Koliko najemnikov mojega očeta ima kruha v izobilju, jaz pa tukaj od lakote ginem! Saj bi se vrnil, saj bi šel, če bi bil oče tak ko oni v zgodbah. Pa ni; trd je, nepopustljiv. S pikro besedo bi ga sprejel: „Aha, mislil si, da me uženeš, pa si se sam!“ Taka bi bila njegova beseda, ko bi ga zagledal, in še zasmeljal bi se zraven zmago-slavno in porogljivo kot zna le on, kadar je nataknen in mu ni kaj prav ali ga kdo izzove.

Tako je mislil Janez in trpel in vztrajal ter od tedna do tedna spravljal zaslužek in računal, kdaj prisluži toliko, da bi vrnil Mlinarju. Saj mu je dal na doto, a Manica bi mu utegnila kdaj to očitati. Delavci so ga imeli zato za stiskača in smejali so se mu, ko ni nikdar nikamor stopil in si ničesar privoščil, da ne bi zapravil.

„Obogateti misli, hahahaha!“

„Takega res še ni bilo med nami!“

„Pa je gruntarski povrhu!“

„Taki so navajeni na kupe in grabijo in grabijo!“

„Naj stiska, bogastva z žulji ne bo nagrabil!“

„Kaj ga je le prignalo sem gor?“

„Z očetom sta se sprla in ljubezen je po sredi.“

„Hahaha, pa pusti radi tega grunt! Če bi bila zlata, ne bi šel zanjo delat!“

„Vsak ima svoj prav!“ jim je kratko odvrčal Janez, ko je moral poslušati take besede in bil kljub vsemu prepričan, da je Manica le vredna njegovega trpljenja. Tudi Ovrenc se mu je smejal in ga skušal pregovoriti, naj bi se z očetom poravnal in poiskal drugega dekleta, ki bi ga čakalo in bi je ne bilo za pet ali več let.

„Le kako, da jo moreš imeti še vedno rad, ko si toliko pre-stal radi nje?“ je bil Ovrenc radoveden.

„Kako, kaj vem! Mislim pa, da prav za-to, ker sem toliko prestal in bi ne mogel preboleti, če bi jo kdo drugi dobil!“ je bil Janez odkrit.

Tako so tekli dnevi in tedni in, ko so v travnikih zažvižgale kose in je zadišalo v ozračju po mrvi, je prijelo Janeza domotožje in sanjal je domov. Sekel bi, Manica bi prišla pomagat, skrivši bi se lepo pogledala in vse bi bilo razodeto. In potem bi prišla še žet in lepega dne bi se zmenili in bi stopila z očetom k Mlinarju...

V to domotožje je prišla Ovrenčeva beseda:

„Janez“, mu je rekel, „Šmaren bo kmalu in sveti Rok. Spodobi se, da pogledava malo domov. Saj je še meni dolgčas, ko nisem bil od maja doma, kaj še le tebi!“

„Domov, nak, domov ne pojdem! Na Dobravo bi pa šel na svetega Roka dan. Še vsako leto sem bil, lepo je.“

„Bova se pa na Dobravi dobila in se zvečer vrnila. Jaz pojdem že prvi praznik,“ je povedal Ovrenc svoj načrt.

In Janez je odšteval dneve. Ni mu bilo toliko za Dobravo in svetega Roka, mislil je le na Manico, ki bo gotovo prišla k deseti maši. Prijazna bo, nič več taka, kot je bila na Ovšišah, ko je zavrgla lect. Onega ni več, Mlinar je gotovo držal besedo in jo prepričal, da je on, Janez, bolj vreden njene ljubezni. Podražil jo bo, če bi še zavrgla srček, in se mu bo nasmehnila ter ji bo kupil lepšega, kakor je bil oni nesrečni. In lepo ga bo pogledala in nageljček z rožmarinom in roženkravtom, ki ga bo imela na prsih, mu bo dala, da si ga dene za klobuk in se postavi ž njim. Pa naj gledajo, pa naj nesejo očetu, kako je bil na Dobravi vesel! Bo videl, da Janez ne popusti, da hoče zmagati!

Od dne do dne je bil bolj vesel v svojem pričakovanju in zgodilo se je celo, da je zašel v gostilno in bil zgovoren in dobre volje in so njegovi tovariši ugibali, kaj ga je spreobrnilo.

„Ali si uvidel, da s stiskanjem nič ni in da je bolj pametno, če se vržeš po nas?“ so ga spraševali in Janez jim je pritrjeval in se smejal ž njimi.

XVI. Rožmana vrže.

Na ovšiškem polju so želi, ko se je oglasil zvon in kratko zaklenkal v avgustov popoldan. Žanjice so postale in se izpraševale, kdo bi bil tako bolan, da ga previdijo. Stare ženice in nekaj očancev in otrok, ki so šli proti cerkvi, da pospremijo Boga, so izpraševale, komu nesejo zadnjo popotnico. Nihče ni nič vedel in ozirale so se proti cerkvi, da bi videle, kam pojdejo.

V cerkvi so odpeli previdniško pesem, stari župnik je blagoslovil navzoče in odšel s cerkovnikom, ki je zvončkljal in nesel luč. — Srebrno je pel zvonček, sklonjen je šel župnik in žanjice so videle, da gredo proti Česnjici.

Ko so se spremljevalci tam izpod gozda vračali, so povedali, da je Rožman bolan.

„Rožman?“ so se čudile žanjice in ugibale, kaj ga je vrglo, ko so ga še v nedeljo videle.

„Star je, star in gnal se je preveč!“

„Vse je hotel sam opraviti, pa v takih letih!“

„Jeza ga je, jeza in žalost!“

„Nič čudnega, če pa gre Janez in mu take dela!“

„Saj je res lezel nekam skupaj zadnje čase.“

„No, zdaj se bo pa moral Janez le spametovati in se vrniti.“

„Doma bi ostal.“

„Ko sta pa oba tako trmasta, eden bolj ko drugi!“

„Tudi bogatija ima svoje križe.“

„In še kake! Pri Mlinarju je tudi narobe. Manica se kuja, a nikakor ni vesela!“

„Že ve, zakaj...“

„E, pa vendar ne...“

„Nič ne rečem, samo mislim, da bo moral Janez pohiteti...“

Zasmejale so se in pozabile na Rožmana in obirale Manico in Janeza, ki bi ga marsikatera marala, če bi jo vprašal. Tako pa je govorila prikrita zavist iz njihovega opravljanja.

Čez dobro uro se je vrnil cerkovnik in je povedal, da je z Rožmanom slabo. Ves rumen da je in v želodcu da ima take bolečine, da ne more skoro nič uživati. Kar nepričakovano da ga je vrglo in da je župnik svetoval, naj pošljejo po zdravnika.

Res je bilo, kakor je povedal cerkovnik.

Prvo nedeljo v mesecu je prišel Rožman od večernic in po-
tožil, da mu je nekam slabo. Legel je in ni ga več pustilo na noge. Ko pa je župnik omenil zdravnika, je zmajal z glavo in dejal, da zdravnika še ni bilo pod Rožmanovo streho in da bo tudi on opravil brez njega.

Pa so le poklicali zdravnika. Iz Radovljice je prišel stari doktor Jelovšek, katerega sloves je šel po vsej Gorenjski. Godrnjav je bil res, a kaj to, računal pa le ni dosti. In pomagal je, pomagal. Če pa je videl, da ni pomoči, tudi ni skrival; nič več ni prišel, pa naj so ga še tako klicali. Recept jim je pač napisal brezplačno, ob katerem se je jezil nič manj ko on godrnjavi lekarnar in gledal preko nizko povezenih očali in klel nad zdravili, ko jih je tehtal in svetoval čisto prirodne pripomočke s krepkimi besedami, da je vzbudil ob vsej skrbi še smeh.

„No, kje, kje pa je?“ je vprašal zdravnik, ko je vstopil v Rožmanovo vežo in mu je prišla nasproti Rožmanka.

„V hiši, v čumnati,“ mu je povedala in odprla vrata v hišo.

„Ja, kaj, kaj pa je delal, saj je bil trden ko dren! Pa zboli, kakor bi bila bolezen za kratek čas! Hm!“ je bil skoraj hud na Rožmana.

„Nič ne vem, delo, delo, gospod! Kar vrglo ga je. Saj ni nikdar prej ničesar čutil,“ je Rožmanka moža kakor opravičevala.

„Bomo videli, bomo videli!“ je hitel.

„Dober dan, oča, dober dan! Bolni, bolni, kaj? No, bomo pogledali, pogledali!“

Rožman je odzdravil, a nič kaj prijazno in pogledal zdravnika.

„Ženske se koj ustrašijo,“ je rekel, „na, pa so poslale po vas. Nič nisem ukazal. Kar tihe so bile in so vas poklicale.“

„No, no, Rožman, kaj bi se jezili! Oderem vas ne, pravim, nič se ne bojte. Prav je napravila žena; slabo, slabo izgledate!“

„Svoj živ dan nisem potreboval zdravnika, pa bi šlo tudi sedaj, saj sem trden. Samo tu notri, tu notri...“ je pokazal na želoдец.

„Bomo videli, kaj, bomo videli, kaj je!“

In zdravnik ga je preiskal. Ko je končal, je zmajal z glavo in trenutek gledal Rožmana, kot bi se čudil in še obenem premišljal, ali naj pove resnico.

„Oče, saj ste mož?“ je vprašal.

„Mislim, da,“ je odgovoril Rožman odločno, dasi ga je zdravnikovo vprašanje vznemirilo.

„Leta, oča, leta, pa prinesejo kar čez noč bolezen, ki ji ne moremo pomagati. Raka, raka imate. Take stvari vam napišem, da vam bodo malo lajšale bolečine. V bolnišnico bi morali, da bi vam izrezali, pa še je vprašanje, če ni prepozno. Do zime jo že še potegneta, več, pravim, pa težko. Tako je.“

Rožman je vdano prenesel obsodbo in, ko je odšel zdravnik in je prišla žena k postelji, jo je tolažil, da na padarje ni dati.

Rada bi mu verjela, a premočno je bil upadel v nekaj dneh.

„Kdo ne bi upadel,“ je rekel. „Počakaj, saj bo dobro, ko bom mogel spet kaj užiti!“

„Bog daj, da bi le bilo res in se obrnilo na boljše!“ je vzdihnila Rožmanka.

Pa je šel teden in še drugi je potekal in ni bilo v bolezni nikake spremembe. Rožman je hiral od dne do dne in nič več ni tolažil žene, tolažiti ga je začela ona in mu dajati upanje.

„Janez mora domov!“ je ponovila spet nekega dne, kakor že prej tolikokrat. „Same z Rozalo res ne moreva vsega opraviti. Žito bi bilo treba pripeljati iz kozelcev in ga omlatiti...“

„Klical ga ne bom, ker ga nisem podil. Sam ve, da je doma delo.“

Nič ni bilo več jeze v Rožmanovi besedi, le prikrita žalost je dihala iz nje, ki je pričala, da je oče v svoji bolezni mislil na sina

in da mu je bilo težko, ko je videl, kako zaostaja delo. Slišal je, kako pri sosedih že pojo cepci, na njihovem podu je pa še vse tiho.

Mati je razumela besede prav, dasi se ž njimi ni podal. Tako mirno ji ni še odgovoril, vedno je bil trd in nepopustljiv, ko mu je omenila sina.

„K Mihovim stopim in povprašam, če pride kaj Ovrenc domov. Ž njim sta si dobra, pa ga že spravi s seboj. Če bo zvedel, kako je doma, bo vendar prišel.“

Oče je bil tih.

XVII. Ogenj ugaša.

Zaobljubljeni praznik svetega Roka na Dobravi — o to je žegnanje prve vrste! Domači župljani napolnijo praznično okrašeno cerkev in še pokopališče okoli nje, ki je kakor lepo gojen vrt, in pridejo po zaobljubi še Ovšišani in Kroparji in Kamničani in še iz tega in onega kraja; iz stolpa pritrkuje od ranega jutra in vabi in vabi, da mora človek na pot, če ga le držijo noge. Trikrat, štiri-krat se napolni cerkev in potem se zgrinja množica skozi dolgo ulico stojnic, ob katerih imajo svoje veselje otroci in mladi svet, do Balantina, kjer čakajo v senci košatih hrušk dolge mize, da se ob njih znanci in prijatelji pogovore in pomodrujejo...

Sveti Rok je navadno deževen, a to pot, ko jo je mahal Rožmanov Janez kar peš z Jesenic, je bil tako lep, da si človek lepšega ne more misliti. V rano jutro je stopal Janez, in ko je prišel do Mošenj pred Brezjami in je zavil nizdol proti Globokemu in krenil čez savski most in se vzel skozi Mišače na Dobravo, je bil vesel, kakor je bilo veselo pritrkovanje, ki je zvenelo v sveži zrak kot prijazen prazniški pozdrav. Ko je prišel na Dobravo in šel preko polja proti cerkvi, se mu je kar samo nasmejalo srce, zavzeto od lepote, razgrnjene pred njim, ki jo je občudoval domačin in tujec in se je ni mogel naužiti. Venec gora od Sv. Jošta preko Jamnika, Jelovice v Triglavsko pogorje in onkraj Save od Golice, Stola

in Begunjščice do Storžiča in Grintovca se je jasno vil in blestel v zelenju in v snegu, ki je bil prejšnjo noč zapadel po vrheh.

Janez je prišel k ovsiški maši. Cerkev je bila prenapolnjena. Obstal je na pragu in ni toliko gledal svetega Roka, kako razkazuje rane na nogi ne njegovega romarskega oblačila s palico in čutarico in tudi ne psička, ki mu je prinesel hlebček; iskal je med ženskim svetom Manice, a je ni izsledil.

„Pride k veliki maši!“ je pomislil.

Pa je tedaj prišla vsa zasopla in razgreta Rozala, ki ni utegnila prej, ker je morala doma vardevati in se je mogla še le zadnji trenutek napraviti in iti. Zato je mudila.

„Janez!“ jo je spreletelo, ko ga je zagledala. „Ali že ve kaj, kako je doma? Bog vel!“ je pomislila.

Ustavila se je ob njem in mu rekla:

„Janez, po maši pojdeva domov!“

„Ne pojdem,“ ji je odgovoril.

„Kako, da ne pojdeš, če pa so oče bolni in nič ne morejo!“

Janez jo je začudeno pogledal.

„Res, če ti pravim. Ali misliš, da bi ostali doma ta dan, če bi mogli na noge!“

Janez je verjel. Rozala mu je še rekla, naj jo počaka, in ko ji je pokimal, se je prerila skozi gnečo med ženski svet, si z belim robcem obrisala obraz, poveznila živo pisano ruto z glave za vrat, odprla mašne bukve in se zamaknila vanje. Zamaknila? Res je bila kakor zbrana, a od črk in besed v knjigi so uhajale misli k Janezu in na dom, kako ga bo sprejel oče, kaj mu poreče, ali se bosta poravnala in pozabila, kar je bilo med njima in je jezilo enega in drugega. Svetega Roka je prosila, da bi bilo vse dobro, in še za Rožmana, da bi se pozdravil.

Tudi Janez je mislil na dom. Ni se mogel uživeti v misel, da bi bil oče res nevarno bolan, ko je bil, kakor da bi kljuboval svojim letom, in jih je nosil, da bi mu jih nihče ne prisodil čez petdeset. Samo da bi okrevail, je želel, ker oglašati so se začeli očitki, in bolj ko se jih je skušal ubraniti in jih pregnati, bolj so se mno-

žili in mu je bilo, ko da so se zagnali sršeči sršeni vanj in brenčali: „Ti si kriv, ti si kriv!“

Sklonil je glavo.

„Če umrejo,“ ga je zazeblo. Kakor gora je leglo nanj in vse veselje, ki mu je prej plalo v srcu, je splahnelo in bridko mu je bilo, ko da ga je zabodel v srce oster trn...

Maša je minila. Janez se je vstopil pred cerkvijo med fante in čakal Rozale. Prišla so mimo dekleta — Manice ni bilo —, prišle žene in med zadnjimi Rozala. „Pomolila sem še pred svetim Rokom,“ je povedala Janezu, ki se ji je pridružil, in sta šla med stojnicami in se nista zmenila za kramarice, ki so z desne in leve ponujale svoje blago.

„Janez, ne boš nič sedel?“ so ga klicali izza miz znanci.

„Bi, pa moram domov, ko so oče bolni.“

„Ni nič bolje?“ so vprašali.

„Nič,“ je odgovarjala Rozala. „Ne vem, kako bo. Hudo jih drži!“

In se nista nič ustavila in sta šla in prehitevala gospodinje, ki se jim je mudilo domov.

„Ali ga pelješ?“ so spraševale Rozalo.

„Peljem, sveti Rok ga je prinesel,“ se je smejala.

„Le glej, da vam spet ne uide!“

Švignila sta mimo; Rozala ni vedela na šalo, ki je bodla, kaj odgovoriti, Janez pa tudi ni maral in jo je požrl. Tako sta prehitela vse in Rozala je pripovedovala o očetu in njegovi bolezni in Janez jo je ves zamišljen poslušal. Ko sta šla čez spodnje dobravsko polje, se je odprl razgled na Česnjico tam onstran Lipnice in ponosni Rožmanov dom se je bel svetil sem čez, kakor bi vabil izgubljenega sina.

„Glej, Rozala, ali niso mati pred hišo?“

Rozala je pogledala in potrdila:

„So, seveda so. Čakajo te in gledajo, če že greš. Mihov Ovrenc je povedal, da prideš...“

Janezu se je storilo inako ob pogledu na mater, ki ga težko čaka, in je mislil, kaj, ko bi bila očetova ljubezen tako mehka. — „Mogoče pa je le,“ se mu je vzbudilo, „samo pod grčavo skorjo se skriva. Saj te ni odriaval, dobro je mislil, le ti si bil nepočakan, ko te je užgal in žgal oni ogenj in te še žge...“

Rozala je zamahnila z robcem proti Češnjici in še zaklicala: „Gremo, gremo!“

Jasno je šel njen klic preko doline, mati ga je slišala in tudi pomahala z roko in hitro izginila v hišo.

„Ali si videl, kako so veseli! Očetu so šli pravit, da se vračaš...“

Tudi Janez je sklepal tako in upanje, da bo vse dobro in prav, se mu je vračalo v srce, ko sta zavila s polja nizdol za Špikom, ki je bližnjica do ceste in češnjiškega mostu. Preozka je bila steza in pregrda, da bi šla vstric. Rozala se je pognala in tekla in tudi Janez je skočil.

„Rozala, prve noge imaš še, da tečeš ko srna. Kaj se tako mudi?“ je zaslišal Janez pred seboj izza ovinka Potovkin glas.

„Mudi, mudi!“ ji je odvrnila Rozala in drvela naprej.

„Saj pridem še k deseti?“ je klicala Potovka za njo.

Rozala ji ni odgovorila, odgovoril ji je Janez, da bo prišla še prezgodaj.

„O,“ se je začudila, „aha, zato je bila Manica vesela! Pa mi ni nič povedala, da prideš. Seve, seve, sedaj pojde hitro! Kdo bi si mislil, da očeta tako vrže in ne bo več dolgo, kakor pravijo. Za pust, če ne prej, bosta že lahko svoja. O, saj, če bi vedela, da se tako napravi, ne bi en sam trenutek mislila na onega, kako mu je že ime — Petriča, Petriča! Čisto pozabila ga je, veš, ko se je pri vas zaobrnilo.“

„Janez!“ je poklicala Rozala že s ceste.

„Moram iti,“ je dejal Janez Potovki, ki je še gledala za njim in se smejala in mislila, kako ga je vzveselila.

Janez ni več hitel in ni bil vesel. Polagoma je stopal nizdol. Potovkina beseda ga je bolela ob misli, da čaka Manica očetovo

smrt in, da bi ne mislila nanj, če bi ne upala, da pride lahko zdaj kmalu na Češnjico. Spričo tega mu je bilo težko in, ko je še pomišlil na posojeni denar, ki ga je vezal, je občutil, kako ugaša oni pereči ogenj, katerega ni mogel pogasiti ne Petrič in ne Žabjak in ne trpljenje na Jesenicah.

Ko se je približal cesti in ugledal tam doli ob Lipnici mlin, ki je počival, se je nasmehnil.

„Čakaj, preizkusim te, Manica! Če bi bilo z očetom res hudo, kar Bog ne daj, bom prišel in rekel: „Prej so silili oče, naj čakam še pet let, zdaj bom pa sam od sebe. Ali ti je prav?“ Samo pogledal bi jo in bi vedel, pri čem sem. Izkazalo bi se, ali ji je za grunt in da pride pod streho, ali ji je res zame. Če ji je, bo vesela in potrpeča, kot sem trpel jaz za njo, če ji ni — zbogom!...“

S takim sklepom je prišel Janez na cesto in, ko ga je pobarala Rozala, kaj sta imela s Potovko, je samo zamahnil z roko, češ, nič posebnega, in krenila sta čez most in spela po senčnem kolovozu proti domu.

XVIII. Nov plamen.

Janez je stal skrušen pred očetom. Zgrozil se je, ko je ugledal vsega upadlega, le še senco onega, ki se je spodaj pod vasjo v sanencu ustavil, se zasmeljal in hotel z bičevnikom nadenj.

„Oče, ali sem jaz kriv?“

Vprašal je očeta z glasom, ki je bila žalost v njem, obtožba, bridko spoznanje in kes.

„Nisi!“ je dahnil oče in v očeh mu je zablestelo. „Je že Bog tako hotel, da naju oba izšola — mene za oni svet, tebe za naš dom. Pameten bodi posledj!“

„Bom, oče, bom!“ je obljubil vdano ko otrok. „Ne pet let, deset let bom čakal, samo da bi ozdraveli...“

„Ne bom ozdravel in tudi ti ne boš čakal ne deset in ne pet let in ne pet mesecev.“

„Kako, kaj mislite, oče?“

Janez ni pričakoval take besede in je začudeno pogledal. V pogledu ni bilo veselja, kakršno bi bilo vzžarelo pred letom.

„Mislim, da se moraš oženiti.“

Janez je molčal in še bolj gledal.

„Preden bi umrl, bi še rad videl, kako izbereš in katero pripelješ na Rožmanovino. Vsaka ni vredna.“

„Mlinar mi je posodil na doto,“ je Janez odkril, ko je videl, da je očetova volja resna.

„Vem in je že poravnano.“

„Res, oče?“ se je Janez znova začudil ter vzveselil in oče je bil vesel njegovega veselja, ker je videl, da mu je bilo, kakor bi vrgel težko breme s pleč.

„Res, a ne misli, da sem jaz poravnal. Svojo besedo sem držal, zdaj pa glej, kako plačaš!“

„Komu?“ je bil Janez radoveden.

„Komu? Ni daleč. Rozali. Ali ti ni povedala?“

„Ni!“ je dejal Janez zamišljeno in se ob tej kratki besedi spomnil Rozalinega velikonočnega pisma in njenega veselja, ko se je vrnil iz Ljubljane, in še žalosti, ko je znova odhajal...

„Tako, zdaj sem ti vse povedal in je vse poravnano. Zdaj pa pojdi in se zmenite, kaj boste jutri delali. Žito bo treba spraviti in ga omlatiti. Pri zadnjih smo letos.“

Oče se je obrnil s težavo in zaječal, Janez pa je stopil pred hišo in se pridružil materi in Rozali. Na klopi sta sedeli in ga čakali, govoreč o Dobravi in poslušajoč pritrkovanje, ki je še vedno polnilo solnčno ozračje in priklicalo tudi k njim žarek veselja in upanje, da zavlada v belem ponosnem domu spet mir in ljubezen...

Obe sta pogledali Janeza.

„Vse je dobro, mati, in poravnano, samo oženiti se moram. Oče želijo.“

Mati se je nasmehnila, Rozali pa se je vznemirilo srce in je bila tiho, ker v njeno veselje je kanilo kakor pelin.

„Rozala, ali bi me marala?“ je nenadoma vprašal Janez in jo prijel za roko.

„Janez!“ je zardela Rozala. „Ne norčuj se!“

„Nič se ne norčujem. Tako sem se odločil. Mati, ali je prav?“

Mati je vstala in se še smehljala in rekla:

„Prav je, Janez. Pojdimo k očetu!“

Rozali je bilo kakor v nebesih in jokala je od nepopisnega veselja, ko so stopili pred očeta...

* * *

Bilo je prvo nedeljo v septembru.

Stari župnik je prišel na prižnico in, ko je prebral oznanila, je oklical Rožmanovega Janeza in Rozalo enkrat za trikrat.

Ženice in dekleta so se spogledale in se čudile in, ko je župnik odšel s prižnice, je šlo šepetanje po cerkvi, ki je ugibalo, opravljalo in sumilo...

Po maši, cerkev se še ni dobro izpraznila, so stare ženice, ki so stale v klopeh, doživele še večje presenečenje: krstili so Maničinega otroka...

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIZNICA

00000247275

